

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TATİL SÜRESİNCE İŞ AMAÇLI AKILLI TELEFON
KULLANIMININ TURİSTLERİN TATİL
DENEYİMİNE ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ebru ULUCAN

1250Y71202

İstanbul, Aralık 2015

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TATİL SÜRESİNCE İŞ AMAÇLI AKILLI TELEFON
KULLANIMININ TURİSTLERİN TATİL
DENEYİMİNE ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ebru ULUCAN

1250Y71202

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Cevdet ALTUNEL

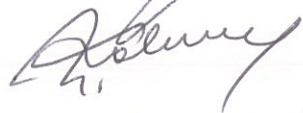

İstanbul, Aralık 2015

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Tatil Süresince if Ammalı
Akıllı Telefon Kullanımının
Tünstlerin Tatil Deneyimine

Yüksek lisans öğrencisi: Erhan Uluçan in "..... Etkisi....." konulu tez çalışması jürimiz tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans tezi olarak (oybirliği / oyçokluğu) ile başarılı bulunmuştur.

	Adı – Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	: Yrd Doç. Dr. Mustafa C. Attunel	
Jüri Üyesi	: Prof. Dr. Nüzhet Kahraman	
Jüri Üyesi	: Yrd. Doç. Dr. Tuğba Attıntaş	

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

ÖZET

Teknolojideki gelişmeler cep telefonlarının, her zaman her yerde kullanılabilen akıllı telefonlara dönüşmelerine yardımcı olmuştur. Teknoloji hızlı bir şekilde değiştiğinde, mobil uygulamaların da sayısı hızla artmış ve akıllı telefonlar hayatımızın büyük bir parçası olmuştur. Bu bütünleşme, insanların iş hayatları ve seyahat de dâhil olmak üzere sosyal hayatları benzeri günlük rutinlerinin farklı alanlarında kendini göstermeye başlamıştır. Bu çalışma tatil esnasında iş amaçlı akıllı telefon kullanımının iş ve tatilin birbirine karışmasında rol oynayıp oynamadığı ve varsa bu bütünleşmenin bireylerin tatillerinden duydukları memnuniyet üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda literatür taraması yapıldıktan sonra İstanbul'da Sultanahmet bölgesinde tatillerini geçirmekte olan 225 yabancı turist üzerinde dört bölümden oluşan bir anket formu uygulanmıştır. Verilerin analizi sonucunda iş amaçlı telefon kullanımının iş ve tatili birbirine karıştırdığına yönelik hipotez kabul edilirken, bu bütünleşmenin bireylerin memnuniyet algısı üzerinde negatif yönde bir etki yaratmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: *akıllı telefon, iş hayatı, tatil, memnuniyet*

ABSTRACT

As technology grew, a new device called mobile phone, which helps people to be reachable in everywhere at any time, has blown in daily lives all over the world. As the technology changes faster, the smartphones have become a big part of our lives by supporting lots of mobile applications include the service of searching and social networking. This integration shows itself in various fields of people's daily routines, such as work life and social life including travel. The aim of this research is to measure if there is an impact of work-related smartphone usage to work-travel interference and if so, to measure the impact of this interference to touristic satisfaction during vacation. With this aim, after the literature review a four sectioned survey has been implied to 225 leisure tourists in Sultanahmet area of Istanbul. As a result; the first hypothesis regarding intensive smartphone use causes work-travel interference has been confirmed but the second hypothesis regarding this interference has a negative effect on tourists' satisfaction has been declined.

Key Words: *smartphone, work life, vacation, satisfaction*

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

Özet (Abstract)	ii
Tablolar Listesi	iv
Şekiller Listesi	v
GİRİŞ	1
1. TEKNOLOJİ	3
1.1. Teknolojinin Tanımı	3
1.2. Teknolojinin Tarihçesi ve Gelişimi	4
1.3. Teknolojinin Toplum ve Birey Üzerindeki Etkileri	7
1.4. Teknolojik Bir Ürün Olarak Cep Telefonları, Tarihçesi ve Gelişimi	10
1.5. Cep Telefonlarının Toplum ve Birey Üzerindeki Etkileri	11
2. ÇALIŞMA HAYATI VE BOŞ ZAMAN	13
2.1. Boş Zaman Kavramının Tarihsel Gelişimi	14
2.1.1. Sanayileşme Öncesi Tarım Toplumu	14
2.1.2. Sanayileşme Dönemi Modern Toplum	17
2.1.3. Sanayileşme ve Modernleşme Sonrası Teknoloji Toplumu	19
2.2. İş ve Ev Yaşamının Birbirine Karışması	21
2.3. İş ve Tatilin Birbirine Karışması	23
2.4. Tatil Memnuniyeti	25
3. TATİL ESNASINDA İŞ AMAÇLI AKILLI TELEFON KULLANIMININ TURİSTLERİN TATİL DENEYİMİNE ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	29
3.1. Araştırmanın Amacı, Yöntemi ve Örneklemi	29
3.2. Veri Toplama Aracı ve Analiz Yöntemi	29
3.3. Araştırmanın Güvenilirlik ve Geçerlilik Ölçümü	30
3.4. Araştırmanın Bulguları	30
3.4.1. Demografik Bulgular	33
3.4.2. Ölçüm Modeli Bulguları	35
3.4.3. Yapısal Model Bulguları ve Hipotez Sonuçları	38
SONUÇ	40
EKLER	42
KAYNAKÇA	45

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. İş Amaçlı Akıllı Telefon Kullanımına Yönelik Ölçeğin Güvenilirlik Analizi.....	30
Tablo 2. İş ve Tatilin Birbirine Karışmasına Yönelik Ölçeğin Güvenilirlik Analizi.....	30
Tablo 3. Tatil Memnuniyetine Yönelik Ölçeğin Güvenilirlik Analizi.....	30
Tablo 4. İş Amaçlı Akıllı Telefon Kullanımına Yönelik Ölçeğin İstatistik Bilgileri.....	31
Tablo 5. İş ve Tatilin Birbirine Karışmasına Yönelik Ölçeğin İstatistik Bilgileri.....	31
Tablo 6. Tatil Memnuniyetine Yönelik Ölçeğin İstatistik Bilgileri.....	31
Tablo 7. Ölçek İfadelerinin İstatistik Bilgileri.....	32
Tablo 8. Medeni Duruma İlişkin Frekans Dağılımları.....	33
Tablo 9. Cinsiyete İlişkin Frekans Dağılımları.....	33
Tablo 10. Yaşa İlişkin Frekans Dağılımları.....	34
Tablo 11. Eğitim Düzeyine İlişkin Frekans Dağılımları.....	34
Tablo 12. Çalışma Durumuna İlişkin Frekans Dağılımları.....	34
Tablo 13. Kişisel Aylık Gelirlere İlişkin Frekans Dağılımları.....	35
Tablo 14. Ölçüm ve Yapısal Modelin Uyum İyiliği Sonuçları.....	36
Tablo 15. Ölçüm Modeline İlişkin Sonuçlar.....	36
Tablo 16. Gizli Değişkenler Arasındaki Korelasyon Değerleri ve Ayırt Edici Geçerlilik.....	38
Tablo 17. Araştırma Hipotez Sonuçları.....	39

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1. Kavramsal Model	28
Şekil 2. Araştırmanın Modeli ve Hipotez Sonuçları	39

GİRİŞ

Teknolojideki gelişmeler cep telefonlarının, her zaman her yerde kullanılabilen akıllı telefonlara dönüşmelerine yardımcı olmuştur. Bu dönüşümle birlikte; akıllı telefonlar yüksek çözünürlüklü geniş ekranlara, hızlı ve limitsiz internet bağlantısına, güçlü işlemcilerle sahip minyatür bilgisayarlar olarak algılanmakta ve kullanıcılara sayısız olanak sunmaktadır (Want, 2009; Wang, Xiang ve Fesenmaier, 2014). Akıllı telefonların artan yetenekleri günümüzde kullanıcıların bilgi arama, sosyal ağ ve navigasyon gibi hizmetlerden yararlanmalarına imkân sağlayan birçok mobil uygulamayı desteklemektedir (Wang, Park ve Fesenmaier, 2012). Teknoloji hızlı bir şekilde değiştiğiçe, mobil uygulamaların da sayısı hızla artmış ve akıllı telefonlar hayatımızın büyük bir parçası olmuştur. Bu bütünleşme kendini insanların iş hayatları ve seyahat de dâhil olmak üzere sosyal hayatları gibi günlük rutinlerinin farklı alanlarında kendini göstermeye başlamıştır.

Literatürde akıllı telefonların turist davranışları ve turistik deneyimleri üzerindeki etkilerini inceleyen çeşitli araştırmalar vardır. Eriksson ve Strandvik'in çalışmaları (2009) akıllı telefonları genel bilgi ve iletişim aracı olarak kabul ederken; Gretzel, Fesenmaier ve O'Leary (2006) bu deneyimin 'tüketim öncesi', 'tüketim' ve 'tüketim sonrası' olmak üzere seyahatin üç aşamasında şekillendiğini iddia etmektedir (Wang, Xiang ve diğer., 2014). Kim, Park ve Morrison (2008), Paris (2012), Rasinger, Fuchs, Beers ve Hopken (2009), Tussyadiah ve Zach (2012), Wang, Xiang ve diğer. (2014) ise akıllı telefonların online rezervasyonlar, navigasyon ve sosyal paylaşımlar açısından seyahat sürecini nasıl kolaylaştırdığı üzerine odaklanmışlardır. Öte yandan akıllı telefon kullanımının negatif etkilerini vurgulayan çalışmalar da mevcuttur. Kennedy-Eden (2014) teknoloji bağımlılığının aileleri birbirinden uzaklaştırdığının altını çizmektedir.

Bir başka araştırma da göstermektedir ki akıllı telefon bağımlılığı insanların her zaman ve her yerde işe bağlı kılmakta, bunun sonucunda da bu bütünleşme insanların iş hayatları ile kişisel hayatları arasında dengesizlik yaratmaktadır ve onların boş zamanlarındaki yenilenme deneyimine zarar vermektedir (Derks, van Duin, Tims ve Bakker, 2014; Derks ve Bakker, 2014).

Bu araştırmada akıllı telefonların olumsuz etkileri üzerinde durulmuş ve iř ve tatilin birbirine karışması (*Work-Travel Interference*) adı altında yeni bir kavram tanımlanarak bu kavramın tatil sırasındaki turistik memnuniyeti ne kadar etkilediği ölçölmüş ve literatürde daha geniş bir bakış açısı yaratılmaya çalışılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılırken; araştırmanın ilk iki bölümü literatür taramaları ve değişkenlerin tanımlarını içermekte olup, üçüncü bölümde metodoloji yer alırken son bölümde de değerlendirme ve tartışmalara yer verilmiştir.

1. TEKNOLOJİ

1.1. Teknolojinin Tanımı

Geçmişten günümüze farklı çalışma alanlarında farklı anlamlara sahip olan teknoloji kavramının etnik kökeni Yunancaya dayanmaktadır. Öyle ki; ilk olarak MÖ 415 yılında Antik Yunan döneminin en önemli oyun yazarlarından Aeschylus tarafından Prometheus'un hikâyesinin anlatıldığı bir oyunda kullanılmıştır. Mitolojiye göre Prometheus titanların isyanı sırasında tarafsızlığını korumuş ve Zeus'un gözüne girerek ölümsüzler arasına alınmıştır. Oysaki asıl amacı tanrılardan intikam olmak olan Prometheus kendi gözyaşından ilk insanı yaratmış ve Ateş Tanrısı Hephahistos'un alevinden bir kıvılcım çalarak insanlara armağan etmiştir. İşte Aeschylus Prometheus'un insanlara verdiği yeteneğin ateşten daha fazlasının yani tüm teknik yetenekler olduğunu öne sürmektedir. Çünkü insanlar artık mantıklı düşünebiliyor, marangozluk, inşaat, yazı gibi becerileri de uygulayabiliyordu. Oyununda bu yeteneklerin hepsi için "techne" kelimesini kullanarak teknoloji kavramına bilgi anlamının yanı sıra yetenek ve beceri anlamlarını da katmıştır. Böylece "techne" ve "logia" kelimeleri birleşerek bugünkü "teknoloji" kelimesi ortaya çıkmıştır (Coplugil, 2013).

Her ne kadar kökeni antik dönemlere dayanıyor ve temel olarak yetenekleri kullanma becerisi olarak anılıyor olsa da teknoloji kavramının anlamları özellikle mühendislik ve uygulamalı sosyal bilimler alanlarında büyük farklar taşımaktadır. (Serbest, 2001; Luppisini, 2005). Mühendisler teknolojiyi pratik yaşam ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik tasarımları gerçekleştirecek bir materyal bilimine dayalı sistematik bir süreç olarak tanımlarken; sosyal bilimciler bu kavramı materyal kullanımının yanında entelektüel ve sosyal içeriklerden oluşan, bu materyalleri kullanma yeteneği olarak tanımlamıştır (Luppisini, 2005). Bu temel düşünceden yola çıkarak sosyal bilimciler farklı şekillerde tanımlamalar da geliştirmişlerdir.

Çalışmalarının neredeyse tamamını eğitim, teknoloji ve bilim birleşimi üzerine yapan eğitim teknolojü John Dewey Finn teknolojinin sadece makinelerden ibaret olmadığını söyleyerek ilk olarak 1960 yılında "teknoloji, icatlardan ve

makinelere ötesidir. Bir süreç ve düşünme tarzıdır” şeklinde tanımlamıştır. (Finn, 1960). Daha sonraki çalışmalarında ise kavramı sürekli geliştirerek 1961 yılında “teknoloji makinelerden çok, sistemleri, kontrol mekanizmasını, organizasyon yapılarını ve problem çözme yaklaşımlarını içeren bir süreç” şeklinde ve 1962 yılında ise “teknoloji bir çok teknik cahilin düşündüğünün aksine bir aygıt, donanım ve ekipman koleksiyonu değildir. Teknoloji daha çok sorunların türlerine ve çözümlerine yönelik bir düşünce tarzıdır” şeklinde tanımlamıştır (Finn, 1961; Finn, 1962; Januszewski, 1994).

Daha ileriki yıllarda yapılan diğer tanımlarda teknoloji kavramına soyut özellikler de eklenmiş ve 1977 yılında Braham teknolojiyi “*insanların çevreye uyum, katılım ve faydalanma sürecine yardımcı olan aktiviteler bütünü*” şeklinde tanımlayarak çevresel özelliklerin de önemini vurgularken; 1978 yılında McGinn de teknolojinin kavramlaştırılması sırasında sosyo-kültürel ve çevresel etmenlere bağlı değer yüklü bir insan aktivitesi olduğunu savunmuştur (Luppicini, 2005). Solomon’a (2000) göre ise teknoloji; edebiyat, bilim, sanat gibi organize bilgi kaynaklarının sistematik bir uygulamasıdır.

Hangi dönemde ve hangi alanda olursa olsun yapılan tüm tanımlamalara baktığımızda, teknolojiyi genel olarak “insanların yaşamlarını kolaylaştıracak, ihtiyaçlarını karşılayacak ve çevresiyle uyumlu hale gelmelerini sağlayacak materyallerin oluşturulması, kullanılması ve kontrol edilmesi faaliyetlerinin tümü” şeklinde tanımlamak mümkündür.

1.2. Teknolojinin Tarihçesi ve Gelişimi

Anlamak, bilmek ve yapmak gibi anlamları taşıyan teknolojinin ilk izlerinin tarih öncesi çağlara, insanların akıl ve mantıklarını temel ihtiyaçlarını giderecek çevresel maddelere yöneltmeye başladıkları anlara dayandığı görülmektedir. Bilindiği üzere tarihin başlangıcı için yazının bulunduğu MÖ 3500 yılı kabul edilmekte, bundan önceki dönemlere Tarih Öncesi yani Prehistorik Devir, sonraki dönemlere de Tarih Dönemleri denmektedir. Ancak teknolojinin izleri tarih

öncesi devirlerde de insanların kullandıkları araç-gereç ve yaşayış tarzlarında kendini hissettirir.

Bilim ve teknolojinin ilk izleri MÖ 3000’li yıllarda ilk medeniyetin ortaya çıktığı Mezopotamya uygarlığında görülmektedir. Mısır uygarlığından sonra Batı’ya yönelen bilim sırasıyla İyonya, Atina, Güney İtalya ve tekrar İskenderiye’de görülmüştür (Anonim, 2014). Keskin taşlarla gıda elde etmek ilk teknoloji örneği sayılsa da teknolojiye temel dönüm noktasını ateşin icadı olarak kabul eden kaynaklar da vardır. Sağladığı sıcaklık ile insanların soğuk bölgelere yerleşmelerine; yapay ışık ile mağara gibi karanlık yerlerde barınmalarına; vahşi hayvanlara karşı korunmalarına ve daha dayanıklı ahşap aletler yapmalarına yardımcı olan ateş, diğer teknolojik aletlerin de yapımını mümkün kılmıştır (Coplugil, 2013).

Teknoloji ile bilim arasındaki ilişkinin kurulması 13. yüzyıla dayanmaktadır. Çünkü eski toplumlarda bilim daha çok aristokrat filozofların elindeyken teknoloji işçi ve ustaların uğraşydı (Anonim, 2014; Serbest, 2001). 7-13. yüzyıllar arası İslamiyet’in hâkimiyetinde gelişen bilim 13. Yüzyılda dönemin önemli filozofu Roger Bacon’un barut yapımı tasviri, motorlu gemi ve uçan makine tasarımlarıyla yeniden Avrupa’da kendini göstermiştir. 16. yüzyıla gelindiğinde ise Francis Bacon deneysel bilimi savunarak bilim adamları ve zanaatkarların birbirlerinin yöntemlerini incelemelerini söyleyerek teknoloji ve bilimin bir arada kullanılması gerektiğini öne sürmüştür (Anonim, 2014; Neğiş, 1993).

Teknolojinin bilim temeline oturtulması ise 19. yüzyıla, sanayi devrimine dayanmaktadır. Organik kimyanın kurucusu olan ve sanayide önemli bir yeri olan bilim adamı Justus von Liebig öncülüğünde dönem mucitlerinin tümü teknolojik çalışmalarını bilim adamlarının bulgularına dayandırmışlardır. Öyle ki; bilim-teknoloji işbirliğinin kurumsallaşması olarak dikkat çeken bu gelişme ile elektrik ampulünün icadı Faraday ve Henry’nin çalışmalarına, telefon Helmholtz’a ve radyo Maxwell ve Hertz’in bilimsel kuramlarına dayandırılmıştır (Anonim, 2014). Böylece sanayi devrimi ile birlikte toplu üretim süreci de başlamış,

teknolojik ürünler toplum beğenisine sunulmuştur. Bu süreç aynı zamanda ekonomi kavramını da geliştirerek bir şeyi bulup üretmekten ziyade onun ekonomik olması gerektiğini de savunmuştur (Serbest, 2001).

20. yüzyıla gelindiğinde ise teknolojinin etkileri Dünya Savaşları sırasında görülmüş, çalışmalar endüstri, tıp, tarım, ulaşım ve silahlanma alanlarında yoğunlaşmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan çalışmalar yararlı sonuçlar verdikçe bilim ve teknoloji birbirinden ayrılmaz iki kavram olarak kabul edilmiştir (Coplugil, 2013). 2000'li yıllarda ise yapılan çalışmaların yanı sıra teknoloji konusunda iki önemli değişiklik daha yaşanmış; insanlar doğayı kirlettiklerini fark edince bu etkileri azaltmak için çevre dostu teknoloji kavramı ortaya çıkmış ve bilgisayar sistemlerindeki gelişmelerle birlikte sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçilerek soft teknoloji ürünleri ile tanışılmıştır (Serbest, 2001).

Tarih öncesi devirlerden 21. yüzyıla kadar geçen sürede teknolojinin gelişimi şu icat ve buluşlarla listelenebilir (Anonim, 2014):

- Ateşin bulunması (Taş Devri)
- Yazının ilk kez kullanılması (Demir Devri)
- İlk tarih yazıcılığı (Hititler)
- Güneş Saatinin ilk kez kullanılması (Sümerler)
- Paranın bulunması (Lidyalılar)
- Güneş yılına dayalı takvimin bulunması, gün-ay ve mevsimlerin ayrılması (Mısırlılar)
- Hiyeroglif yazısının bulunması, tıp ve mumyacılığın geliştirilmesi (Mısırlılar)
- İlk alfabenin bulunması (Fenikeliler)
- İlk matbaanın icadı ve geliştirilmesi (Çinliler)
- Manyetik pusulanın icadı
- Hindu-Arapça numaralandırma sistemi (Fibonacci isimli İtalyan matematikçi)
- Mekanik saatlerin icadı
- İlk paraşütün tasarlanması (Leonardo da Vinci)
- Su termometresinin icadı (Galileo Galilei)

- İlk denizaltının üretimi (Cornelis Drebbel)
- İlk yansıtıcı teleskobun üretilmesi (James Gregory)
- İlk buhar pompasının icadı (Thomas Savery)
- İlk sıvı termometrenin üretilmesi (Gabriel Fahrenheit)
- Paratonerin icadı (Benjamin Franklin)
- Telefonun icadı (Alexander Graham Bell)
- AC motor ve trafonun icadı (Nikola Tesla)
- Elektron mikroskobunun icadı (Max Knott ve Ernst Ruska)
- Matematikte Arf Teoremi (Cahit Arf)
- Atom bombasının icadı
- Transistörlü radyonun icadı (Texas Instruments)
- İlk RAM (Random Access Memory)'in icadı (Robert Dennard)
- Cep telefonlarının icadı
- Hepatit B aşısının bulunması
- İlk IBM PC üretimi
- İlk Macintosh PC üretimi
- Dijital cep telefonlarının icadı

1.3. Teknolojinin Toplum ve Birey Üzerindeki Etkileri

Geçmişten günümüze hızlı bir şekilde gelişen teknoloji ve artan kullanımı, kuşkusuz birçok olumlu ve olumsuz etkiyi beraberinde getirmiştir. Bilgi teknolojilerinin pratik yaşamın ve üretimin her alanında kullanılması insanların hayatını çeşitlendirmiş ve yaşam standartlarını değiştirmiştir. Televizyon, radyo, bilgisayar gibi elektronik kitle iletişim araçları, ulaşım araçları, beyaz eşya sanayii ve hatta dolap, bazalı yataklar gibi ürünler bir yandan insanların hayatını kolaylaştırırken diğer yandan da insanları hazırcılığa, yoğun tüketime ve tembelliğe alıştırmıştır.

Teknolojik gelişmelerin bireyler ve toplum üzerinden etkilerine, sunduğu fayda ve zararlara yönelik birçok görüş vardır. Bu gelişmelerle yaşam standartları bir yandan düzelerken diğer yandan toplumsal dengeler zarar görmeye başlamıştır. Örneğin ilkel toplumlarda insanlar basit silahlarla küçük çaplı savaşlar yaparken

kolaylaştırırken diğer yandan da insanları hazırcılığa, yoğun tüketime ve tembelliğe alıştırmıştır.

Teknolojik gelişmelerin bireyler ve toplum üzerinden etkilerine, sunduğu fayda ve zararlara yönelik birçok görüş vardır. Bu gelişmelerle yaşam standartları bir yandan düzelerken diğer yandan toplumsal dengeler zarar görmeye başlamıştır. Örneğin ilkel toplumlarda insanlar basit silahlarla küçük çaplı savaşlar yaparken teknoloji döneminde gelişen silah endüstrisiyle artık tüm dünyayı saran boyutlarda savaşlar yapılmaya başlanmış, önceden yüzlerle veya binlerle ölçülen can kayıpları bugün milyonlarla ölçülür hale gelmiştir (Anonim, 2014). İnsanlığı derinden etkileyen büyük toplumsal olaylar teknolojinin etkileri konusundaki karşıt görüşlerin aynı dönem içerisinde ortaya çıkmasını sağlamış, özellikle I. ve II. Dünya Savaşları bu konudaki sorgulamaları güçlendirmiştir (Aksoy, 2003).

Endüstri devrimi sırasında makineleşme ile başlayan ve sonrasında büyük bir hızla gelişen teknoloji kullanımının özellikle 1970lerde işsiz fabrikalar, kâğıt kullanılmayan ofisler, elektronik evler gibi kavramları toplumsal yaşama dâhil edeceği düşünülmüş olsa da günümüze bakıldığında bu öngörülerin hiçbirinin gerçekleşmediği görülmüştür. Evler her ne kadar elektronik donanımlarla döşenmiş olsa bile yine de tam bir akıllı ev uygulamasına geçilememekte; insandan ziyade robotların çalıştırıldığı fabrikalara ne Amerika'da, ne Japonya'da ne de Batı Avrupa ülkelerinde rastlanmaktadır. Ayrıca kâğıtsız ofis kavramı da gerçekleşmemiş aksine özellikle Amerika'da 1960-90 yılları arasındaki kâğıt kullanımı %320 artmıştır (Çelik, 1998).

Teknolojinin gelişmesi ile doğal oluşum hızı aşılmış, yani doğal denge bozulmuş ve yoğun üretim sonucu ortaya çıkan atıkların kendi kendini temizleyemediği anlaşılacak yine insan müdahalesinin gerektiği bir yapı oluşturulmuştur. Örneğin tarım ve çiftçiliğin modernleşmesi toprağın fakirleşmesine; yaşamı büyük ölçüde kolaylaştıran beyaz eşya üretiminin yaygınlaşması çevre kirliliğinin ve endüstriyel atıkların oluşmasına yol açarak ekolojik dengeyi bozmuştur (Anonim, 2014). Bunun sonucunda özellikle doğa karşısında ileri teknolojiye dayalı ürünlerin düşünüldüğünden daha zararlı olabileceği fark edilmiş ve bununla ilgili

olarak teknolojinin her zaman insana fayda sağlamadığı, bu sebeple de bazı alanlarda denetlenmesi gerektiği savunulmuştur (Aksoy, 2003).

Sağlık alanında ise hastalıkların etken teşhis ve tedavi edilmesini sağlayan buluşların geliştirilmesine yardımcı olan teknoloji, aynı zamanda teşhis amacıyla kullanılan MR, röntgen ve tomografi cihazlarından yayılan radyasyon sebebiyle bir yandan insanlığa fayda sağlamış diğer yandan da ciddi zararlar vermiştir (Yüksel, 2012).

Teknolojik gelişmeler sonucu ortaya çıkan değişim süreçleri toplumun yapısına göre farklılaşmaktadır. Örneğin; gelişime açık toplumlarda teknolojik yeniliklerin etkileri daha hızlı ve etkili bir şekilde görülmektedir (Kocacık, 2003). Özellikle gelişmekte olan ülkeler, sanayileşmeyi tamamlayamadan teknolojik yenilikleri yoğun bir şekilde kullanmaya başladıklarından bir uyum sorunu ve kültürel yabancılaşma yaşamaktadırlar. Ayrıca yine bu ülkelerde modern ve ilkel üretim teknolojilerinin bir arada bulunuyor oluşu “teknolojik düalizm”i ortaya çıkartarak söz konusu uyum sorununu daha büyütmektedir (Aksoy, 2003).

Önceki yıllarda toplumları farklı hız ve derecelerde etkileyen teknoloji, özellikle yirminci yüzyılın sonlarına gelindiğinde bilişim alanındaki gelişmelerle birlikte bir anda tüm dünyaya yayılmış ve internet günümüz insanının vazgeçemediği bir araç haline gelmiştir. Bilgisayarların internetle buluşması bilgi alışverişini hızlandırmış; insanlar bankacılık, gazete okuma, müzik dinleme, televizyon izleme, alışveriş ve hatta eğitim gibi birçok faaliyeti yerlerinden kıpırdamadan internet üzerinden gerçekleştirmeye başlamışlardır (Turan, 2008). Bu açıdan bakıldığında insanların hayatını kolaylaştırmış gibi görünen teknoloji insanları kolay, hazırcılığa ve tembelliğe de alıştırmış; insanlar tam bir tüketim bağımlısı haline gelmiştir (Yüksel, 2012). Ayrıca internetin hukuki olarak kimsenin mülkiyetinde olmaması ve kullanımı için herhangi bir başvuru-onay işlemlerinin olmaması dijital bilgi hırsızlığı, virüsler aracılığı ile dijital sistemleri bloke etme, casus yazılımlarla bilgi kopyalama gibi sorunları da beraberinde getirmiş; bu sorunlarla karşılaşan kullanıcılarda teknostres gibi psikolojik rahatsızlıkları da beraberinde getirmiştir (Çelik, 1998).

Yoğun üretim ve teknoloji kullanımı insanları duygularından uzaklaştırarak daha çok üretim ve başarı yarışına sokmuş; bunun sonucunda da insanlar duygusal ve kültürel değerlerden, sosyal yaşamdan uzaklaşmaya başlamışlardır (Anonim, 2014). Özellikle son zamanlarda oldukça yaygınlaşan sosyal paylaşım siteleri insanları etkisi altına almış; insanlar bu siteler aracılığı ile birbirlerini takip etmeye başlamışlardır. Bu şekilde insanlar birbirleriyle hakkında habertleşiyor olsalar da yüz yüze reel iletişim neredeyse yok olmuş; sosyal iletişim yerini soğuk, mekanik bir iletişim şekline bırakmaya başlamıştır (Yüksel, 2012).

1.4. Teknolojik Bir Ürün Olarak Cep Telefonları, Tarihçesi ve Gelişimi

Her ne kadar olumsuz etkileri var olsa da günümüz koşulları altında insanların hayatını büyük ölçüde kolaylaştıran teknolojinin sunmuş olduğu en önemli yeniliklerden biri kuşkusuz cep telefonlarıdır. Cep telefonlarını basitçe, dışarıda da kolayca taşınabilen, geniş kapsama alanına sahip, kablosuz telefon sistemini kullanan bir iletişim aracı olarak tanımlamak mümkündür.

İlk cep telefonları Martin Cooper tarafından yaklaşık 40 yıl önce icat edilmiş olup, 1.15 kilogram ve 25.4 santimetre ile günümüz telefonlarından çok daha büyüktü ve mevcut batarya sistemi ile sadece yarım saatlik kullanıma izin vermekteydi (Çetinkaya, 2013). Ancak zaman ilerledikçe hem kullanım kolaylığı hem de taşınabilirlik adına cep telefonu teknolojisi oldukça yol aldı ve büyük değişimlere uğradı. Avrupa Standartları Komitesi 1982 yılında GSM olarak bilinen Global Systems Mobile'ı oluşturdu ve yapılan çalışmalar sonunda 1991'de Finlandiya'da bir telefon markası tarafından üretilen daha portatif telefonlarla sektörde gelişmeler kendini göstermiş oldu (Gürsoy, 2012).

Türkiye'de ise 90'lı yıllarda kurulan GSM operatörleri ile cep telefonu kullanımları başladı ve şu anda üç büyük operatörle birlikte artan bir hızla telefon kullanımını devam ettirmekte. Kullanımdaki bu artışın da bir sonucu olarak ilerleyen teknoloji ile birlikte cep telefonları geçtiğimiz birkaç yıl içerisinde gelişerek çeşitli yeteneklere (özelliklere) ve geniş ekranlara sahip olan, güvenilir ve sınırsız

(Hanrahan ve Krahenbuhl, 2012). Bir başka tanıma göre ise akıllı telefon takvim yönetimi, sınırsız internet erişimi, telefon görüşmeleri yapma, e-posta alıp gönderme gibi işlevleri ile cep bilgisayarı fonksiyonuna sahip bir taşınabilir aygıttır (Derks, ten Brummelhuis, Zecic ve Bakker, 2012; Derks ve Bakker, 2014).

Bir başka çalışmada; günümüzde iş yerinde kullanılan en yeni iletişim araçlarından biri olarak tanımlanan akıllı telefonlar diğer araştırmalarda kamera, MP3 çalar, GPS gibi dijital bileşenleri ve mobil uygulamaların düzgün çalışabilmesini sağlayan işletim sistemleri olan minyatür bilgisayarlar olarak tanımlanmaktadır (Rennecker ve Goodwin, 2005; Wang, Xiang ve diğer., 2014).

Akıllı telefonlar sosyal medya, internet, e-posta, mesajlaşma gibi mobil uygulamaları tek bir aygıtta topladığı için; özellikle desteklediği kablosuz e-posta sistemleri ile kullanıcılara e-postalarına yeni yollarla ulaşma imkanı da sağladığı için giderek daha popüler olmuş ve hem günlük yaşantımızın hem de iş yaşantımızın vazgeçilmez bir parçası olmuş durumdadır (Kennedy-Eden, 2014; Hassan, 2003; Hörning, Ahrens ve Gerhard, 1999). Her ne kadar teknolojideki büyüme mobil uygulama pazarını daha hızlı büyümeye zorlasa da akıllı telefonların kullanımı, benimsenen belirli fonksiyon ve uygulamalara göre değişiyor ve bunun bir sonucu olarak teknolojinin kullanımı ilk başta belirlenen amaçlardan saparak kullanıcılar arasında yoğun bir akıllı telefon kullanım heterojenliğine sebep oluyor (Kennedy-Eden ve Gretzel, 2012; Wang, Xiang ve diğer., 2014).

1.5. Cep Telefonlarının Toplum ve Birey Üzerindeki Etkileri

Akıllı telefonların insanların hayatını nasıl etkilediği üzerine çok sayıda tartışma mevcuttur. Bazı çalışmalar akıllı telefonların insanların hayatını nasıl kolaylaştırdığı üzerine odaklanırken, diğer çalışmalar özellikle sosyal hayata nasıl zarar verdiğine dikkat çekmektedirler. Akıllı telefon kullanımının asıl sebebi e-posta gönderip almak olsa da mobil cihazlar üretimin, verimliliğin ve çalışanlar arasında işbirliğinin artmasını da sağlamaktadır (Middleton, 2007; Baron, 2005; Locke, 2005).

Akıllı telefon kullanımının avantajlarını çalışanlar arasında yeni iletişim şekilleri ve daha iyi işbirliği kurma, çalışma saatlerinin esnekliğinde ve verimlilikte artış olarak sıralamak mümkündür (Lyytinen ve Yoo, 2002; Pica ve Kakihara, 2003; Rood, 2005). Çalışma saatlerindeki esnekliğin yanı sıra akıllı telefonlar kullanıcılara gelişmiş ulaşılabilirlik, gerçek zamanlı bilgilenme olanağı, hızlı karar verme gibi imkânlar da sunar. Genel bir kanıya göre bu esneklik çalışanlara, o anki durumlarına da en iyi uyacak şekilde, ev ve iş hayatlarındaki görevlerini dengelemeleri konusunda yardımcı olur (Parasuraman ve Greenhaus, 2002; Rood, 2005).

Tüm bu avantajların ve teknolojiye yenilikçi unsurların yanı sıra, akıllı telefon kullanımının bazı olumsuz yanları da vardır. Örneğin Derks ve Bakker'e göre (2014) akıllı telefonlar özellikle alıcının kontrolü dışında gelen bilgiler kullanıcı üzerinde aşırı bir yüklemeye sebep olabilir. Örgüt yaşamı içerisindeki yoğun telefon kullanımı mobilize bir çalışma ve sürekli bir iletişim ile şekillenen bir iş modeli oluşturmaktadır.

2. ÇALIŞMA HAYATI VE BOŞ ZAMAN

Boş zaman kavramı çoğunlukla işin ya da çalışmanın dışında arta kalan zaman olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle çalışma ile boş zaman arasında bir ilişki olduğunu ve boş zamanın çalışma kavramı ile birlikte daha rahat açıklanabileceğini söylemek mümkündür (Mullett, 1988). Bu açıklamaları yapabilmek için de öncelikle işin tanımını yapmak faydalı olacaktır.

Çalışma kavramı ilk olarak Antik Yunan ve Antik Roma dönemlerinde karşımıza çıkmakta ve etimolojik olarak acı, yorgunluk ve zahmet anlamlarına gelmektedir. Bir başka ifadeye göre ise çalışma; bir şeyi ortaya koymak veya üretmek için bedensel ve zihinsel bir çaba sarf etmek olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanım da çalışmayı “belirli bir yerde gerçekleştirilen, makinelerin de kullanıldığı, çalışanların her gün gidip geldiği, ev ve aile yaşamının birbirinden ayrıldığı bir üretim süreci” olarak açıklamaktadır (Ören ve Yüksel, 2012). İş ise; belirli bir amacı olan, kişileri disipline eden, örgütsel normlara dayanan ve kişilerin bağımsız olarak hareket etmelerini engeller eylemler dizisi ve bu eylemleri gerçekleştirmek için harcanan süre olarak tanımlanmaktadır (Aytaç, 2002). Bir başka tanıma göre iş kavramı daha pasif bir kavram olarak algılanmış ve toplumsal bir boyutu olan süreklilik arz eden her türlü zihinsel ve bedensel uğraş olarak ifade edilmiştir (Ören ve Yüksel, 2012).

Boş zaman ise işten geriye kalan, bağlayıcılık ve zorunluluk olgularından uzak, kişilerin kendi iradeleri ve istekleri doğrultusunda kullanabilecekleri bir serbest zaman dilimi olarak tanımlanmaktadır (Aytaç, 2002). Bir diğer tanımlamada bu kavramın öznel yani kişiye özgü oluşu vurgulanmakta ve bu kavram yine iş saatleri dışında kalan serbest zaman aralığı olarak tanımlanmaktadır (Akova ve Çakmak, 2015). Kavramın kişiye özgü oluşunu vurgulayan bir başka tanıma göre ise boş zaman; kişinin mesleki, ailevi ve sosyal görevlerini yerine getirdikten sonra kendi iradesiyle gerçekleştireceği dinlenme, eğlenme, sosyalleşme ve bilgi edinme gibi faaliyetleri geçireceği süreçtir (Şentürk, 2012).

Boş zaman kavramı literatürde ilk kez Thornstein Veblen tarafından “Aylak Sınıfın Teorisi” isimli kitabında “*zamanın üretici olmayan tüketimi*” şeklinde tanımlanmış ve bu tüketimin kendisinden çok tüketimi gerçekleştiren kişi grupları vurgulanmıştır (Omay, 2008).

Ancak boş zaman kavramının kişilere düşünüldüğü kadar serbestlik tanımadığını savunan görüşler de mevcuttur. Örneğin DeGrazia, kişilerin iş dışında kalan zamanlarını yine işe dönmek için hazırlanmakla geçireceklerinden tamamen serbest olmayacaklarını ve kendilerine ne zaman dinleneceklerini, tatile çıkacaklarını belirten bir zamanlama kıstası altına girebileceklerini belirtmektedir (Mullett, 1988; Omay, 2008). Buradan hareketle boş zaman “*bireyin doğal zamanının ötesinde, birey tarafından belirlenen bir süre değil; başkaları tarafından saat aracılığı ile denetim altına alınan süre*” olarak da tanımlanmaktadır (Omay,2008).

Günümüzde ise boş zaman en genel haliyle işin zorlayıcılığından kurtulma ve gevşeme süreci olarak tanımlanmaktadır (Aytaç, 2005).

2.1.Boş Zaman Kavramının Tarihsel Gelişimi

Boş zaman kavramını daha iyi anlayabilmek için tarihsel süreç içerisinde nasıl algılandığını, içinde bulunduğu zaman ve koşulların boş zaman değerlendirme aktivitelerini nasıl şekillendirdiğini kronolojik bir şekilde incelemek faydalı olacaktır. Ancak boş zaman kavramının tarih boyunca nasıl şekillendiği kadar, insanların bu zaman aralığında sergiledikleri davranışları hangi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yaptıklarını da belirlemek gerekmektedir. Bu sebeple söz konusu tarihsel devinimi üç ana dönemde gruplandırmak daha doğru olacaktır (Akova ve Çakmak, 2015).

2.1.1. Sanayileşme Öncesi Tarım Toplumu

Bu sürecin ilk evresini sanayi öncesi tarım toplumu dönemleri, antik ve orta çağlar oluşturmaktadır. Tarım toplumu olarak adlandırılan bu dönem, insanların yerleşik hayata geçtikleri M.Ö. 8000li yıllardan Sanayi Devrimi'ne kadar geçen

yaklaşık 9500 yıllık bir dönemi kapsamaktadır (Akova ve Çakmak, 2015). İnsanların göçebe bir hayat sürdükleri daha ilkel dönemlerde yapmış oldukları mağara çizimleri, dinsel ayinler gibi faaliyetleri boş zamanlarını değerlendirmek için yapıp yapmadıklarına ilişkin literatürde kesin veriler bulunmadığından o dönemlerdeki boş zaman algısı hakkında doğru bir bilgilendirme yapmak mümkün olmamaktadır (Tezcan, 1977).

M.Ö. 8000lerde insanların kentleşmeyle birlikte yerleşik hayata geçtikleri yer olan Çatalhöyük'te boş zaman faaliyetleri kendini sosyalleşme ve kendini tamamlama ihtiyaçlarının bir yansıması olarak av törenleri, şölenler ve günlük olayların resmedilmesi şeklinde göstermektedir (Akova ve Çakmak, 2015).

M.Ö. 4000li yıllara geldiğimizde; tekerleği, yazıyı, parayı ve bu sayede ticareti de icat eden Sümerler döneminde kentsel yaşamın da temelleri atılmış, birçok insan bir araya gelerek farklı yaşam bölgeleri oluşturmuştur. Bu da insanların yaşadıkları bölgeleri terk ederek birbirlerini ziyaret etme ve sonra yaşadıkları yere geri dönmesiyle aslında ilk turizm faaliyetlerinin de temelini oluşturmuştur. Yine aynı dönemlerde, Mısırlılar da yaptıkları piramitler sayesinde Sümerler gibi bugünkü kültür turizminin ilk temellerini atmışlar ve ticari amaçlı seyahatlerin dışında eğlence amaçlı seyahatler ve festivaller düzenleyerek boş zamanlarını değerlendirme imkânı bulmuşlardır (Kozak, Evren ve Çakır, 2013). Hititler dönemine geldiğimizde ise boş zaman aktivitelerinin daha çok dini görevleri yerine getirme, ibadet amacıyla geziler yapma olarak değiştiği görülmektedir (Akova ve Çakmak, 2015).

Antik Yunan döneminde boş zaman kavramı doğruluk, iyilik, güzellik ve bilgelik gibi üstün dünya değerlerinin bir bütün olarak düşünülmesi şeklinde algılanmıştır. Aynı zamanda insanları günlük işlerden uzaklaştırarak, entelektüel ve estetik gayretlere yönlendirmek anlamına da gelmiştir. Bunun da ancak toplumsal tabakalaşma ile mümkün olabileceği, sadece elit kesimin bu tarz bir boş zaman ayrıcalığına sahip olurken çalışmanın alt tabakaya özgü bir etkinlik olduğu kabul edilmiştir (Juniu, 2000). Tüm bu sınıfsal ayrımın yanı sıra Antik Yunan döneminde din ve spor olguları da ilk kez birleştirilmiş ve tanrılar için düzenlenen

olimpiyat oyunları, tiyatrolar ve panayırlar da boş zaman değerlendirme yöntemi olarak kullanılarak turizm hareketlerinin de dönüm noktalarından biri haline gelmiştir (Kozak vd., 2013).

Antik Yunan devrinden sonra Antik Roma döneminde boş zaman algısı tamamen değişmiş; sınıfsal bir hak ve statü olmaktan çıkartılarak üretim aktivitelerinden arta kalan ve yeni bir üretim aktivitesine başlamak için gerekli olan rahatlama, dinlenme zamanı olarak anlamlandırılmıştır (Juniu, 2000; Aytacı, 2002). Antik Roma döneminin en yaygın boş zaman aktiviteleri toplumsal bir şölen olarak gördükleri gladyatör dövüşleri, tiyatro gösterileri ve “*latrina*” olarak adlandırılan kabinsiz açık umumi tuvaletlerle özellikle daha zengin kesimin hamamlarda yaptıkları toplantılar, yemekli davetler olarak çeşitlilik göstermiştir (Akova ve Çakmak, 2015).

Anadolu öncesi toplumlarda temel yaşam biçimi daha çok kadın-erkek ayrımcılığına dayanan, tarım ve hayvancılığın temel geçim kaynağı olduğu ve savaş hazırlıklarının geliştirildiği bir yapı halini almıştır. Bu toplumdaki insanlar çalışma olarak algıladıkları tarım ve hayvancılıktan arta kalan zamanlarını oyunlar oynayarak, şölenler ve törenler yaparak değerlendirmiştir (Ağaoğlu, Taşmektepgil ve Bayrak, 2005).

İslamiyet’in kabulüyle birlikte yaşam biçimlerinde önemli değişiklikler görülmüş ve bu değişiklikler dinin de etkisiyle boş zaman aktivitelerinde farklılıklar ortaya koymuştur. Örneğin; ramazan ayında iftardan sonra etkinlikler düzenlenmiş, camiye gidilerek dualar okunmuş, özellikle erkekler kahvehanelere giderek oyunlar oynamışlar ve dini bayramlarda aile ziyaretleriyle bu günleri kutlamışlardır (Ağaoğlu ve diğer., 2005). Türklerde ise serbest zaman kavramının İslamiyet’in, Doğu ve Batı kültürünün etkileriyle ortaya çıkmıştır. Selçuklu döneminde ahilik yapısının oluşması sonucunda düzenlenen çeşitli etkinliklerle kendini gösteren boş zaman değerlendirme aktiviteleri, Osmanlı döneminde okçuluk, avcılık, güreş gibi sportif faaliyetlerde meddah, saz fasılları, gölge oyunları gibi seyirlik eğlenceler olarak şekillenmiştir (Ağaoğlu ve diğer., 2005).

Orta çağlarda boş zaman, dinlenme ve etkinlik zamanı olduğu kadar, sosyal sınıfları temsil eden bir olgu olarak kabul edilirken; geç orta çağlara gelindiğinde ise daha çok gösteriş, lüks ve haz duygularıyla bütünleşmeye başlamış ve Veblen'in de "gösterişçi tüketim" anlayışı ile beraber prestij, zenginlik ve güç göstergesi olarak kullanılmaya başlanmıştır (Aytaç, 2005).

2.1.2. Sanayileşme Dönemi Modern Toplum

Boş zaman algısının tarihî serüveni içindeki ikinci evresini Endüstri Devrimi ile başlayan sanayileşme yani modernleşme çağı oluşturmaktadır.

Avrupa'da 17. yüzyılın sonlarında başlayan modern toplum anlayışı 20. yüzyıla gelindiğinde tüm dünyaya yayılmış ve sömürgeci kapitalist sisteme karşı alt tabakadaki halkın hak arama mücadelesi bu döneme damgasını vurmuştur (Kozak ve diğer., 2013). Sanayi Devrimi beraberinde kapitalist sistemi ortaya çıkarmış ve işçi sınıfının oluşmasına yol açmıştır. İşçilerin bu dönemde düşük ücretlerle zor şartlar altında çalıştırılması büyük tepkilere neden olmuş ve bu tepkiler sonucunda refah devleti anlayışı benimsenerek işçilerin sosyal hakları, ücretleri ve çalışma koşulları iyileştirilmiştir (Tuz, 2010).

1700ler boyunca Püriten iş etiği anlayışı, Luther'in iş ve aile sorumluluklarını yerine getirmenin tanrıya hizmet etmek anlamına geldiği dinî inançları üzerine kurulmuş ve boş zaman kavramı Püritenler tarafından başboşluk ve zaman israfı olarak algılanmıştır. Bu algı çalışma kavramına dinî bir değer yüklerken başboşluk da günah olarak kabul edilmiştir (Juniu, 2000). Sanayi Devrimi ile, ana amaç üretim yapmak olduğundan, işçilerin zor koşullarda, düşük ücretlerle ve uzun saatler boyunca çalıştırılmaları 18. yüzyılın en belirgin özelliği haline gelmiştir (Aytaç, 2005).

19. yüzyıla gelindiğinde çalışma koşullarındaki baskı artarak devam etmiş özellikle Fransa'da günlük çalışma süreleri 17 saate kadar çıkartılmış ve hatta çalışanlar çok sarhoş olup ertesi günü performanslarını düşürdükleri bahanesiyle Pazar günü izinleri dahi kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu baskı aynı zamanda bir isyanı da beraberinde getirmiş ve insanların kendilerini yenileme ve geliştirmeleri

için boş vakte ihtiyaç duydukları vurgulanmıştır. Bu ihtiyacı Marx “boş zamanı olmayan, tüm yaşamı uyku, yemek ve benzeri faaliyetlerin getirdiği fiziksel kesintiler dışında kapitalizm için çalışmakla geçen kişiler yük hayvanlarından bile aşağıdır. Sadece kendi dışındaki kesime zenginlik üreten bir makinedir” sözleriyle ifade etmiştir (Akova ve Çakmak, 2015).

Bu dönemde insanlar üzerinde uygulanan yoğun baskılara ve çalışma şartlarının zorluğuna yönelik karşıt görüşler ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki Lafargue tarafından 1883 yılında kaleme alınan “Tembellik Hakkı” isimli eserdir. Lafargue bu eserinde, özellikle günde 14-16 saatlik çalışma sürelerini eleştirerek ağır koşullarda çalışan insanların moral ve yaratıcılıklarını kaybettiklerini savunmuştur. Oysaki insan fiziksel ve zihinsel potansiyelini kendisi için kullanmalıdır ve bu da ancak boş zaman hakkına sahip olduğunda gerçekleşebilir. Bu yüzden Lafargue’ya göre çalışma saatlerinin günde üç saate indirilmesi ve makineleşmenin de yardımı ile insanlar hak ettikleri özgürlük ve boş zaman olanaklarına sahip olabileceklerdir (Aytaç, 2005).

Russel ise 1935 yılında yayınladığı “Aylaklığa Övgü” isimli kitabında, boş zaman kavramını ahlaki ve etik değerler açısından ele almıştır. Boş zaman kavramını ve aylaklığı günah olarak kabul eden Püriten görüşe karşı çıkan Russel, çalışma sürelerinin azaltılarak kişinin kaderinin çalışma koşullarıyla belirlenmemesi gerektiğini ve boş zamana sahip olmanın bir insanlık hakkı olduğunu savunmuştur. Russel da Lafargue gibi makineleşmenin etkin bir şekilde kullanılmasıyla kişilerin çalışma saatlerinin günde dört saate kadar azaltılabileceğini ve bu sayede kişilerin örgüt içerisinde daha verimli olacağını belirtmiştir (Aytaç, 2002).

Tüm bu tepkiler ve uzun mücadeleler sonucunda işçiler ücretli izin gibi bir takım sosyal haklara sahip olmuş, çalışma süreleri de haftada 40 saate kadar indirilmiştir. Çalışma saatlerindeki düşüş ve izin hakkı ile ilk boş zaman değerlendirme faaliyetleri oluşmaya başlamış ve şehirlerde çalışan insanlar köylerde yaşayan aile ve akrabalarını ziyaret eder hale gelmiştir (Akova ve Çakmak, 2015). Özellikle I. Dünya Savaşı sonrasında İngiltere’deki sendika

hareketleri çalışan haklarının savunulması konusunda önemli rol oynamıştır. Sendikaların yapmış oldukları çalışmalarla yaklaşık 1,5 milyon işçi ücretli izin hakkına sahip olmuş, devletler işçiden yana bir tavır sergileyerek kişilerin çalışma koşullarını yasalarla koruma altına almışlar ve kişilere daha fazla boş zaman hakkı tanımışlardır (Eralp, 1983). Bu gelişmelerin sonucu olarak da insanlar boş zamanlarını değerlendirmek için kitle turizmi hareketlerini başlatmış ve İngiltere’de insanların izinlerini değerlendirmelerine yardımcı olmak için kurulan The Worker’s Travel Association isimli birlik sayesinde tatil amaçlı ilk rekreatif seyahat hareketleri de ortaya çıkmıştır (Kozak, ve diğer., 2013).

Endüstrileşme dönemi çalışan işçi sınıfının haklarını geri almak için kitleler halinde mücadele ettiği, dünya savaşını bünyesinde barındıran zor bir süreç olmuştur. Bu süreç içerisinde gözlemlenen yoğun iş temposu ve yorucu kent hayatı kişilerde kendini yenileme ihtiyacını ortaya çıkarmış ve insanlar kendilerini tamamlama ihtiyaçlarını gidermek için boş zaman kavramı doğrultusunda rekreatif faaliyetlere yönelmişlerdir (Akova ve Çakmak, 2015).

2.1.3. Sanayileşme ve Modernleşme Sonrası Teknoloji Toplumu

Teknolojik toplum dönemi 1950li yıllarda başta Amerika olmak üzere, Japonya ve birçok Batı Avrupa ülkelerinde bilgi teknolojilerinin artan kullanımı sonucu ortaya çıkmıştır. Ancak bu dönemin ilk işaretleri 1939-45 yılları arasında yaşanan II. Dünya Savaşı’nın özellikle uçak ve iletişim teknolojilerine sağladığı katkılar sonucunda görülmeye başlanmıştır (Akova ve Çakmak, 2015). Yine bu etkilerin bir sonucu olarak daha önceki dönemlerde akraba ziyaretleri amacıyla yapılan kitle turizmi hareketleri, 1950li yıllarda boş zamanları değerlendirmek için dinlenme ve kendini yenileme amaçlarıyla yapılmaya başlanmış; özellikle paket turlar ile yapılan yurt dışı seyahatleri büyük bir ilgi görmüştür (Kozak, Kozak ve Kozak, 2012). Daha ilerleyen dönemlerde ise kitle turizmi faaliyetleri yerini sürdürülebilir turizm ve alternatif turizm faaliyetlerine bırakmış ve bu durum da turistlerin kendilerini yansıtacak turistik ürünleri talep etmelerine yol açmıştır (Kozak ve diğer., 2013).

Endüstri Devrimi sonrası etkisini daha çok gösteren üretim odaklı kapitalist sistem anlayışı, çalışanların iş dışı yaşamlarını da organize etmeye çalışmış, bunun için de boş zamanları insanların tüketim performansını artıracak bir fırsat olarak algılamıştır. Boş zamanı çalışmanın yeniden üretimi için gerekli bir yaşam alanı olarak gören kapitalist sistem, bu zaman aralığını çalışanların yorgunluklarının giderilmesini sağlayacak şekilde düzenlemeye çalışmıştır. Bunun için de gelişen teknolojik kaynakları kullanarak, maksimum kâr ve tüketimi sağlamak adına, bilgisayar oyunları, CD çalarlar, DVD/Blu-Ray oynatıcılar, televizyon filmleri ve dizileri, turizm faaliyetleri, eğlence parkları gibi doğal ve suni eğlenceler üretmiştir (Aytaç, 2002; Aytaç, 2005).

Tüm bu gelişmelerle birlikte teknolojik değişimler de hızlı bir şekilde ilerlemiş; teknolojiyi hayatının her anına sokan insanların boş zaman algısını oldukça değiştirmiştir. Özellikle internetin gelişmesiyle insanlar sanat ortamları da boş zaman değerlendirme yöntemi olarak görmeye başlamışlar ve sadece kendilerinin değil başkalarının da boş zamanlarına ilgi duyar hale gelmişlerdir. Sosyal paylaşım sitelerinde birbirini takip etmeyi bile başlı başına bir boş zaman aktivitesi olarak görmeye başlayan insanlar kendi yaptıkları paylaşımlarla aslında kendini kanıtlama, kabul görme gibi ihtiyaçlarını da gidermeye çalışmışlardır (Akova ve Çakmak, 2015).

Ancak teknolojinin ve özellikle internetin bu kadar hızlı bir şekilde gelişip insanların hayatına dâhil olmaları bir takım otumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Özellikle internet ve e-posta erişimi olan akıllı telefonların yaygın kullanımı sonucunda kişiler telefonlarına neredeyse bağımlı hale gelmişlerdir.

İnternet ve akıllı telefon bağımlılığı, madde bağımlılığı olarak bilinen alkol veya uyuşturucu bağımlılıklarından farklı bir şekilde, davranışsal bağımlılık olarak algılanmaktadır. Davranışsal bağımlılık ise; acıyı ve stresi hafifleterek zevk yaratan davranışları sergileme ve belirgin zararlı sonuçları olmasına rağmen davranışları kontrol altına alamama olarak karakterize edilen bir davranış bozukluğu şeklinde tanımlanmaktadır (Shaffer, 1996). Davranışsal bağımlılıklarda, akıllı telefon kullanımı, sosyal medya, gibi davranışın ta kendisi

bir ödül rolü oynamakta; bir süre sonra acıyı azaltmak ve gerçeklikten kaçmak için kullanılan bir alışkanlık halini almakta ve finansal, fiziksel, psikolojik ve sosyal yaşam açısından oldukça zararlı sonuçlar ortaya koymaktadır (van Duersen, Bolle, Hegner ve Kommers, 2015).

İş hayatında daha çok kullanılan akıllı telefonlar, kişilere her an her yerde ulaşılabilme imkânı sunduğundan aynı zamanda mesai saatleri dışındaki boş zamanları işgal eder olmuştur. Toplumsal gelişime birçok olumlu katkı sağlayan teknoloji, bu yönüyle boş zaman kavramını ortadan kaldırmaya ve endüstri döneminin en büyük sorunu olan yoğun çalışma hali ile iş baskısı algılarını yeniden hissettirmeye başlamıştır.

2.2. İş ve Ev Yaşamının Birbirine Karışması (Work-Home Interference)

Akıllı telefon kullanımı ile ilgili sık duyulan eleştirilerden biri de iş ve ev hayatı arasındaki sınırları ortadan kaldırdığı yönündedir. Çalışanların mesai saatlerinden sonra da işle ilişkili olmaları bireylerde işin hiç bitmeyeceği algısını oluşturarak ev hayatına müdahale etmekte (Green, 2002; Jarvenpaa ve Lang, 2005); bu da iş hayatı ve ev hayatının iç içe geçmesiyle sonuçlanmaktadır (van Hooff, Geurts, Kompier ve Tarris, 2006).

Akıllı telefonların iş-ev dengesini sağlamada zorluk yarattığına ilişkin başka kanıtlar da mevcuttur (Davis, 2002; Higgins ve Duxbury, 2005). Mobil telefon kullanıcılarının iş hayatları ve özel hayatları arasında tatmin edici bir denge kurmaları oldukça zordur, çünkü akıllı telefon kullanımı yöneticilerin çalışanlar üstünde daha çok kontrol sağlamalarını gerektirmekte ve bu durum da çalışanların idari özerkliklerini kısıtlamaktadır (Derks ve diğer., 2014).

Duxbury, Higgins ve Lee'ye göre (2004); iş hayatında yaşanan stres algılanan kontrol olgusuna dayanarak açıklanabilir. Algılanan kontrol; bireylerin amaçlı bir şekilde istenen sonuçları ortaya koyması ve istenmeyen sonuçları ise önlemesi olarak tanımlanmakta ve bireyler istenen sonuçları gerçekleştirebileceklerine inandıklarında onların kişisel kontrole ya da algılanan kontrol duygusuna sahip

oldukları söylenmektedir (Eryılmaz ve Ercan, 2010; Skinner, 1996; Skinner ve Connell, 1986). Ancak akıllı telefon kullanıcıları, gelen mesajların sayısı ve zamanlaması üzerinde kontrol sağlayamadıklarından, iş hayatı stresini uzaklaştırma konusunda kendilerini savunmasız hissedebilmektedirler. Fenner ve Renn'e göre (2004) ise; bu durum mesai saatlerinin tüm akşamlar, hafta sonları ve tatiller de dâhil ev ortamına yansıtılmasına sebep olmaktadır. Ancak her zaman her yerde ulaşılabilir olmayı sağlayan teknolojik araçların varlığı göreceli de olsa yeni bir eğilim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Son zamanlarda yapılan çalışmalar iletişim teknolojilerinin kullanımının iş ve aile hayatı arasındaki sınırların geçirgenliğini artırdığını göstermektedir (Haddon ve Silverstone, 2000; Lewis ve Cooper, 1999). Bu sınırların kaldırılması da iş ve aile hayatı arasındaki dengenin bozulmasına yol açabilmektedir (Davis, 2002; Derks ve Bakker, 2012; Jarvenpaa ve Lang, 2005).

İletişim teknolojilerinin sebep olduğu iş ve ev hayatının bütünleşmesindeki artış İş ve Ev Yaşamının Birbirine Karışması (*Work-Home Interference – WHI*) kavramını ortaya çıkarmaktadır. İş ve ev yaşamının birbirine karışması, iş ve ev hayatı arasındaki olumsuz etkileşim sürecini ifade etmekte ve iş hayatında üstlenilen rollerin baskısıyla ev hayatında üstlenilen rollerin baskısı arasında eşit derecede bir uyumsuzluk olduğunu gösteren bir rol çatışması olarak tanımlanmaktadır (van Hooff ve diğer., 2006; Derks ve Bakker, 2014; Greenhaus ve Beutell, 1985).

Greenhaus ve Beutell (1985) bu bütünleşmenin üç farklı yolla ortaya çıkabileceğini iddia etmektedir. İlk olarak uzun çalışma saatleri gibi zaman ihtiyacı aynı anda iki yerde birden var olmayı fiziksel olarak imkânsız kılmaktadır. İkinci olarak; iş yerindeki gerilim işten eve doğru yönlenebilmekte, yani iş yerindeki stres evde dinlenmeyi zorlaştırabilmektedir. Son olarak da iş yerinde yapılması beklenen davranışlarla evde yapılması gereken davranışlar birbirleriyle uyumlu olmayabilmektedir.

Akıllı telefonların sık kullanımı iş ve boş zaman arasındaki sınırların ortadan kalkmasına sebep olurken; iş ve aile rollerinin birbirine karışması kişiler üzerinde stresin artmasına ve personel memnuniyetinin düşmesine ve performansların etkilenmesine neden olmaktadır (Eby, Casper, Lockwood, Bordeaux & Brinley, 2005). Middleton ve Cukier'e (2006) göre ise akşam saatlerinde çalışma da iş hayatı ve ev hayatının birbirine karışmasına sebep olmakta ve kişilerin kendini yenileme fırsatını azaltmaktadır. Çünkü birçok çalışan kendini akşamları gelen işle ilgili e-postalara cevap verme mecburiyetinde hissetmekte ve yaşadıkları WHI deneyiminin büyük bir bölümü kendi kontrolleri dışında gerçekleşmektedir.

2.3. İş ve Tatilin Birbirine Karışması (Work-Travel Interference)

Akıllı telefonların sadece iş hayatını etkilemediği de oldukça açıktır. Akıllı telefonlar internette gezinme, sosyal medya kanallarını kullanarak iletişim kurma gibi sayısız uygulama ile insanların sosyal hayatını kolaylaştırmaktadır. Son güncellemelerle birlikte insanların online rezervasyon yapmalarına, seyahat boyunca gezilecek turistik yerler hakkında bilgi ve yorumları araştırmalarına yardımcı olacak uygulamalar geliştirilmiş ve böylece akıllı telefonlar turizm ve seyahat endüstrisine de dahil hale gelmiştir.

Son zamanlarda yapılan turizm araştırmaları, akıllı telefonların turistik deneyim dâhil turist davranışları üzerindeki etkilerini incelemektedir (Kim, Park ve diğer, 2008; Paris, 2012; Rasinger, Fuchs, Beers ve Hopken, 2009; Tussyadiah ve Zach, 2012; Wang, Park ve diğer., 2012). Örneğin; teknolojik kabul ve adaptasyon davranışlarını ölçmek için "Teknoloji Kabullenme Modeli (Technology Acceptance Model – TAM)" teorisi geliştirilmiş ve bireylerin genel davranışları ile özellikle teknolojiyi kullanıp kullanmamak konusundaki davranışlarını açıklamaya çalışmıştır (Turan, 2008).

Kim, Park ve diğer. (2008) da seyahat planlamalarında mobil teknoloji kullanımını "Teknoloji Kabullenme Modeli" üzerinden araştırmış; interaktif mobil teknolojilerinin özellikle turizm ve konaklama hizmetlerinde önemli olabileceğini belirtmişlerdir. Elektronik ticaretin sadece internetin faydalarını

genişletmekle kalmayıp; internetin mobil teknolojilerle uyumlu olmasıyla benzersiz hizmetlerin oluşturulmasına da yardımcı olduğunu savunmuşlardır.

Mobil bilgi hizmetlerinin seyahat adaptasyonunu araştırmak için kullanılan Gerekçeli Eylem Teorisi (Theory of Reasoned Action)'nin bir türevidir olan Fishbein ve Ajzen modeli de mobil bilgi hizmetlerinin seyahatlerde kullanılmasının algılanmış faydalılık, algılanmış kullanım kolaylığı ve algılanmış risk gibi faktörlerden etkilendiğini doğrulamaktadır (Wang, Xiang ve diğer., 2014). Bu araştırmalar akıllı telefonların bilgi sorgulama, anlık karar verme, tecrübe paylaşımı gibi farklı turistik deneyim durumları üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Daha da önemlisi bu araştırmalar, seyahat anındaki akıllı telefon kullanımının; “evde/uzakta”, boş zaman/mesai saatleri”, “ev sahibi/misafir”, “sıradışı/sıradan” ve “mevcut/”var olmayan” gibi tatil deneyimlerini karakterize etmek için kullanılan ikilemleri ortadan kaldırdığı için; turizmi yeniden birleştirdiğini vurgulamaktadırlar (Hannam, Butler ve Paris, 2013; Hannam, Sheller ve Urry, 2006).

Önceki araştırmalar evde bulunduğu zamanlarda iş amaçlı yoğun akıllı telefon kullanımına ve tatil esnasındaki akıllı telefon kullanımının olumlu etkileri üzerine odaklanırken bu araştırmada tatil esnasındaki yoğun telefon kullanımına ve onun olumsuz etkilerine yer verilmiştir. Bu sebeple iş ve ev hayatının birbirine karışması kavramı geliştirilmiş; kişilerin tatilleri esnasında akıllı telefonlarını iş amacıyla yoğun bir şekilde kullanmalarına ve dindenme (yeniden) deneyimlerinin olumsuz etkilenmesine sebep olan, iş hayatıyla tatil zamanlarının bütünleşmesi şeklinde tanımlanan yeni bir ‘İş ve Tatilin Birbirine Karışması (*Work-Travel Interference - WTI*)’ kavramı oluşturulmuştur.

Bu karışımın bir sonucu olarak turistlerin algılanan deneyimleri olumsuz yönde etkilenecek ve turistler aileleriyle birlikte turistik ziyaret merkezlerini keşfedecek yeterli zamanı bulamayacak, hatta otellerin günlük etkinliklerine katılamayacaklardır. Bu durum da turistlerin memnuniyeti üzerinde olumsuz bir etkiye sebep olacaktır (Chen, Petrick ve Shahvali, 2014).

Önceki çalışmalarda da görüldüğü gibi; iş amaçlı yoğun telefon kullanımı meslekî ve özel yaşantı arasında birtakım sınırlar oluşturmaktadır ve akıllı telefon kullanımı ile iş ve tatilin birbirine karışması arasındaki ilişki, literatürde iş ve ev hayatının birbirine karışması çalışmalarında yararlanılan Sınır Teorisi (*Boundary Theory*) ile açıklanabilir. Bu teorinin ışığında; Greenhaus ve Beutell (1985) söz konusu çatışmanın kaynaklarını iş ve ev görevleri arasındaki sınırların birbirine karışması şeklinde ifade etmektedirler. İş amaçlı mobil teknolojileri boş zamanlarında evde ve sosyal yaşamlarında da yoğun bir şekilde kullanan çalışanların iş ve aile yaşamlarındaki bu çatışmanın gün be gün arttığını ve iş amaçlı yoğun telefon kullanımı ile iş ve ev hayatının birbirine karışması arasında bir bağın kurulduğunu gösteren çalışmalar vardır.

Boswell ve Olson-Buchanan'a (2007) göre ise; çalışma saatleri dışındaki iş amaçlı teknoloji kullanımı aynı zamanda bireyler için telefon kullanımının alışkanlık haline gelmiş olmasından da kaynaklanabilmektedir (Derks ve diğer., 2014). Bu çalışmalardan yola çıkarak, tatilde iş amaçlı akıllı telefon kullanımının iş ve tatilin birbirine karışmasına yol açacağı öngörülmektedir:

H1: Turistlerin tatil esnasındaki iş amaçlı akıllı telefon kullanımı iş ve tatilin birbirine karışması algısına yol açmaktadır.

2.4. Tatil Memnuniyeti

Memnuniyet, turizm araştırmalarında en çok çalışılan konulardan biridir (Kozak, Bigne ve Andreu, 2003). Farklı bakış açıları ve teoriler ile yaklaşılan memnuniyet kavramı, Oliver (1980) tarafından bir ürün veya hizmetin olması gereken değeri ile kişiler tarafından algılanan değeri arasındaki uyumsuzluk paradigması olarak tanımlanmakta ve kişilerin satın alma davranışları ile kalite algılarını da etkileyen bir unsur olarak görülmektedir (Oliver, 1980; Baker ve Crompton, 2000). Spreng ve meslektaşlarına göre ise; memnuniyet ürün ve hizmetlere doğru oluşan etkili bir duygusal tepkidir (Spreng, MacKenzie ve Olshavsky, 1996).

Tüm bunlara ilave bir yaklaşım olarak; eşitlik teorisi, memnuniyeti tüketicilerin harcadıklarıyla kazandıkları arasındaki bir takas olarak tanımlarken; birinin fikirlerini değerlendirmede dikkate alınan referans noktalarını genel kural olarak kabul eden normatif teoriye göre ise memnuniyet karşılaştırmaları ancak turistlerin geçmişe dayalı deneyimleri varsa mümkün olabilmektedir (Correia, Kozak ve Ferradeira, 2013).

Bir başka çalışmada ise Oliver (1997) memnuniyeti “tüketicilerin tatmin tepkisi” ve “ürün veya hizmetlerin tüketim kaynaklı tatmin seviyesini gösteren bir yargı” olarak tanımlamaktadır.

İnsanların kalite algılarını etkileyebilen bir faktör olduğu için her ne kadar kalite kavramıyla ilişkili olarak düşünülse de memnuniyet ve kalite arasında ufak farklar vardır. Parasuraman, Zeithaml ve Berry (1994) müşteri memnuniyeti ve hizmet kalitesi arasındaki farkı “kalite birçok farklı deneyim sonucu ürün veya hizmetlerin uzun dönemli değerlendirmesiyle; memnuniyet belirli bir hizmet sonucu oluşan bir tepkidir” şeklinde ifade etmektedirler.

İzinlerin, tatil günlerinin ve diğer boş zaman seyahatlerinin kişileri muttu etmesi şaşırtıcı bir sonuç olarak görülmemektedir (Nawijn, 2011). Gilbert ve Abdullah (2004) tatile giden insanların gitmeyenlere kıyasla daha yüksek bir yaşam memnuniyetine sahip olduğunu, bu farkın da seyahat gerçekleştikten sonra seyahat eden ve etmeyen gruplar arasında daha çok arttığını belirtmektedirler.

Boş zaman seyahatleri sadece bireysel mutluluğu artırmakla kalmayı aynı zamanda turistlerin kişisel mutluluklarıyla beraber toplumsal yaşam kalitesini de artırmaktadır. Ancak son zamanlarda yapılan araştırmaların sonucunda boş zaman seyahatlerinin insanların memnuniyetini her zaman artırmadığı, insanların günlük işlerini düşünmekten tatil stresi yaşayabildikleri ve kimi zaman aile, iş hayatı gibi faktörlere tatilden daha çok önem verdikleri ortaya çıkmıştır (Chen, Huang ve Petrick, 2015).

İş ve tatilin birbirine karışması ve memnuniyet arasındaki ilişki ise iki farklı teori ile açıklanmaktadır. Çaba-Yenilenme Teorisi (*The Effort-Recovery Theory*)'ne göre iş yerinde harcanan yoğun çabalar yorgunluk, bitkinlik gibi fizyolojik tepkilere yol açabilmektedir. Normal koşullarda; çalışanlar işle ilgili taleplere daha fazla cevap vermek zorunda kalmadıklarında bu tepkiler yok olarak yenilenme ortaya çıkmakta ve bu yenilenme hissi de memnuniyete sebep olmaktadır.

Chen ve meslektaşlarının yapmış olduğu araştırmaya göre; bu teori iş yerinde kendilerinden daha fazla görev istenmeyeceği için işlerinden fizyolojik olarak kopabilen insanların daha rahat ve memnun hissetmelerini sağlayacaktır (Chen ve diğer., 2014). Fizyolojik uzaklaşma işten fiziksel olarak uzaklaşmaktan çok zihinsel olarak uzaklaşma hissi olarak tanımlanabilir ve kişilere evlerinde bu uzaklaşmayı zorlaştıracak iş amaçlı telefon aramalarına veya e-postalara cevap vermek gibi davranışlardan uzak durmaları gerektiğini ve iş hakkında düşünmeyi bırakmalarını tavsiye eder (Derks ve Bakker, 2014).

İş ve tatilin birbirine karışması ve memnuniyet arasındaki ilişkinin altında yatan ikinci teori ise, kişilerin finansal varlıkları veya kişisel nitelikleri gibi kaynaklarını korumasına dayanan Varlıkların Korunması Teorisi (*The Conservation of Resources Theory*)'dir. Bu teoriye göre; stres özellikle kişisel kaynaklara zarar verir ve stresten kurtulmak için kişiler pozitif enerji veya motivasyon gibi yeni kaynaklar edinmelidirler. Bu sebeple Çaba-Yenilenme Teorisi ve Varlıkların Korunması Teorisi, iş amaçlı aktivitelerden uzaklaşmak ve böylece memnuniyet düzeyini artırmak için, zarar görmüş olanları tamir edecek yeni içsel kaynakları edinme sürecinde birlikte kullanılmalıdırlar (Sonnentag ve Fritz, 2007). Bu çalışma ve teorilerden yola çıkarak iş ve tatilin birbirine karışmasının tatilden duyulan memnuniyeti azaltacağı öngörülmektedir.

H2: İş ve tatilin birbirine karışması algısı tatilden duyulan memnuniyeti negatif yönde etkilemektedir.

Sonuç olarak; akıllı telefon kullanımının çalışma esnekliğini artırmasına yönelik etkilerine bağlı olarak iş ve özel hayat arasında büyük bir bütünleşme, iç içe geçme söz konusudur. Yapılan araştırmaların sonuçları daha çok kısıtlı sayıda katılımcı ile yapılan görüşmelerden oluşan nitel araştırmalara dayanır. Literatürde ampirik, daha geniş sayıdaki katılımcı grubunu içeren nicel araştırmaların sayısı oldukça kısıtlıdır. Bu araştırma akıllı telefon kullanıcılarının, iş ve özel hayat arasındaki bu sınırların ortadan kalkmasıyla sonuçlanan bu geçişleri özellikle tatilleri esnasında nasıl deneyimledikleri üzerinde çalışarak bu konudaki açığı kapamayı amaçlamaktadır.

Şekil 1: Kavramsal Model

3. TATİL ESNASINDA İŞ AMAÇLI AKILLI TELEFON KULLANIMININ TURİSTLERİN TATİL DENEYİMİNE ETKİSİ ÜZERİNE ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı, Yöntemi ve Örneklemi

Bu araştırmanın amacı tatil esnasında iş amaçlı akıllı telefon kullanımının turistik memnuniyeti nasıl etkilediğini incelemektir. Araştırmada tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden Kolayda Örnekleme yöntemi kullanılmış ve araştırma İstanbul ilinin Sultanahmet bölgesinde konaklamakta olan tatil amacıyla gelen 225 yabancı turist üzerinde uygulanmıştır.

3.2. Veri Toplama Aracı ve Analiz Yöntemi

Araştırmada veri toplama aracı olarak dört bölümlük bir anket yöntemi kullanılmıştır. Kullanılan anketin ilk bölümü demografik sorulardan oluşmaktadır. İkinci bölüm kişilerin tatilleri boyunca iş amaçlı akıllı telefon kullanımına yöneliktir. Ölçekte yer alan sorular Derks ve Bakker (2014) tarafından geliştirilen ölçeğin düzenlenmesiyle oluşturulmuştur.

Üçüncü bölüm kişilerin yoğun telefon kullanımı sonucu ortaya çıkan iş-tatil bütünleşmesini nasıl algıladıkları ile ilgilidir. İş ve tatilin birbirine karışması ölçülürken Geurts, Taris, Kompier, Dikkiers, Van Hoof ve Kinnunen (2005) tarafından geliştirilen orijinali 27 ifadeden oluşan SWING (Survey Work-home Interaction NijmeGen) ölçeği geliştirilmiş ve seyahatle ilgili olan 6 ifade kullanılmıştır.

Dördüncü bölümde turistlerin genel tatil memnuniyetleri, Spreng, MacKenzie ve Olshavsky (1996) tarafından geliştirilen Seyahat Memnuniyet Ölçeği (Trip Satisfaction Survey)'nin 3 ifadeye indirilerek yeniden oluşturulmasıyla ölçülmüştür. Anketin ilk üç bölümünde 5'li Likert ölçeği (1)Kesinlikle Katılmıyorum, (2)Katılmıyorum, (3)Kararsızım, (4)Katılıyorum ve (5)Kesinlikle Katılıyorum ifadeleriyle kullanılmıştır. Son bölümde ise 7'li Likert ölçeği kullanılmış ve ölçekteki sorular "Son Derece Mutsuz/Tamamen Memnun",

“Beklenenden Daha Kötü/Beklenenden Daha İyi” ve “Ortalamanın Oldukça Altında/Ortalamanın Oldukça Üstünde” ifadeleri ile derecelendirilmiştir.

Araştırmanın demografik bulguları IBM SPSS Statistics 21 programı ile ölçülmüş ve hipotezleri Yapısal Eşitlik Modellemesi programlarından olan AMOS ile test edilmiştir.

3.3. Araştırmanın Güvenilirlik ve Geçerlilik Ölçümü

Güvenirlilik analizi sonucunda tatil esnasında iş amaçlı akıllı telefon kullanımına ilişkin ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı Tablo 1’de görüldüğü üzere 0,925 olarak bulunmuştur. İş ve tatilin birbirine karışmasına yönelik ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı Tablo 2’de görüldüğü üzere 0,925 olarak ve tatil memnuniyetine ilişkin ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı da Tablo 3’teki gibi 0,824 olarak bulunmuştur. Bu değerler $>0,7$ olduğundan, ölçeklerin sosyal bilimler alanında güvenilir ölçekler oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 1: İş Amaçlı Akıllı Telefon Kullanımına Yönelik Ölçeğin Güvenilirlik Analizi

Cronbach’s Alpha Katsayısı	Soru Sayısı
,925	4

Tablo 2: İş ve Tatilin Birbirine Karışmasına Yönelik Ölçeğin Güvenilirlik Analizi

Cronbach’s Alpha Katsayısı	Soru Sayısı
,925	6

Tablo 3: Tatil Memnuniyetine Yönelik Ölçeğin Güvenilirlik Analizi

Cronbach’s Alpha Katsayısı	Soru Sayısı
,842	3

3.4. Araştırmanın Bulguları

Anketlerden elde edilen verilerin analizinden önce anket ölçeklerinin temel istatistik bilgileri incelenmiş olup, iş amaçlı akıllı telefon kullanımına ilişkin ölçeğe ait bilgiler Tablo 4’te, iş ve tatilin birbirine karışmasına yönelik ölçeğe

ilişkin bilgiler Tablo 5’te ve son olarak tatil memnuniyetine yönelik ölçeğe ilişkin bilgiler Tablo 6’da belirtilmiştir.

Tablo 4’te; ankete katılanların, iş amaçlı akıllı telefon kullanımı ifadelerine çoğunlukla “Kararsızım” şeklinde cevap verdikleri görülmektedir. Ancak 3,6lık ortalamanın olumluya doğru yani tatilleri esnasında iş amacıyla akıllı telefonlarını kullanmaya yönelik bir eğilim içerisinde oldukları görülmektedir.

Tablo 4: İş Amaçlı Akıllı Telefon Kullanımına Yönelik Ölçeğin İstatistik Bilgileri

Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
3,6089	1,01569

Tablo 5’te; ankete katılanların, iş ve tatilin birbirine karışmasına yönelik ifadelerle çoğunlukla “Kararsızım” şeklinde cevap vermekte oldukları görülmektedir. Ancak 3,7lik ortalamanın yine olumluya doğru yani tatil esnasında iş amacıyla akıllı telefonlarını kullanımı sonucunda iş ve tatilin birbirine karıştığına yönelik bir algı içerisinde oldukları görülmektedir.

Tablo 5: İş ve Tatilin Birbirine Karışmasına Yönelik Ölçeğin İstatistik Bilgileri

Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
3,7058	,98017

Tablo 6’da ise katılımcıların iş ve tatilin bu şekilde birbirine karışmasının tatil memnuniyetlerine etkisine yönelik ifadelerle “Oldukça Memnunum” şeklinde cevap verdikleri görülmektedir. Bu da katılımcıların tatillerinde iş amacıyla da olsa telefon kullanımlarının tatil memnuniyetlerini olumsuz anlamda etkilediğini düşünmediklerini göstermektedir. Bunun sebepleri ile ilgili düşünceler araştırmanın sonuç bölümünde açıklanmaktadır.

Tablo 6: Tatil Memnuniyetine Yönelik Ölçeğin İstatistik Bilgileri

Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
5,2667	,82916

Ankette kullanılan ifadelerin her birine ait aritmetik ortalama bilgileri ise Tablo 7'de belirtildiği gibidir.

Tablo 7: Ölçek İfadelerinin İstatistik Bilgileri

Ölçek İfadeleri	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Tatilde İş Amaçlı Akıllı Telefon Kullanımı		
Tatildeyken, akıllı telefonumu iş amacıyla yoğun bir şekilde kullanırım.	3,453	1,0474
Tatilim süresince işle ilgili e-posta ve mesajlara cevap verme zorunluluğu hissederim.	3,649	1,2197
Tatildeyken, uyuyana kadar işle ilgili konular için çevrimiçi olurum.	3,604	1,0934
Telefonuma yeri mesaj geldiğinde sürekli kontrol ederim.	3,729	1,1309
İş ve Tatilin Birbirine Karışması		
İşimin çok ağır olmasından dolayı rahatsızlık duyarım.	3,702	1,0919
İş yüzünden endişeli olduğum için tatildeyken aile veya arkadaşlarımla tam olarak eğlenemem.	3,671	1,1605
Zaman zaman işimi düşündüğüm için tatilime odaklanmakta zorlanırım.	3,667	1,1019
Tatildeyken işim yüzünden aile veya arkadaşlarımla birlikte eğlence aktivitelerine katılacak enerjiyi bulamam.	3,729	1,1848
İşteki sorumluluklarım tatilde rahatlamamı zorlaştırır.	3,760	1,1399

Tatil Memnuniyeti		
Lütfen tatilinizle ilgili genel memnuniyetinizi değerlendiriniz.	5,218	,9169
Lütfen tatilinizle ilgili genel beklentilerinizi değerlendiriniz.	5,249	,8966
Lütfen tatilinizle ilgili genel düşüncelerinizi değerlendiriniz.	5,333	1,0351

3.4.1. Demografik bulgular

Araştırmanın demografik bulguları yapılan analizlerin sonucunda Tablo 8’de görüldüğü üzere ankete katılan deneklerin %41,8’inin evli ve %54,2’sinin bekâr olduğu görülmüştür, deneklerin %4’ü bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 8: Medeni Duruma İlişkin Frekans Dağılımları

Medeni Durum	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
<i>Eksik Veri</i>	9	4,0	4,0	4,0
Evli	94	41,8	41,8	45,8
Bekar	122	54,2	54,2	100,0
Toplam	225	100,0	100,0	

Cinsiyet ve yaş dağılımlarını gösteren Tablo 9 ve Tablo 10’da görüldüğü üzere; katılımcıların %42,2’si kadın ve %57,8’i erkek olup; %41,3 ile büyük bir bölümü 30-39 yaşları arasındadır. Katılımcıların %31,1’lik kısmı 40-59 yaşları arasındayken, 20-29 yaş arasındakilerin ağırlığı da %16 olarak görülmektedir. Katılımcıların %4’lük bir kısmı ise yaş sorusuna cevap vermemiştir.

Tablo 9: Cinsiyete İlişkin Frekans Dağılımları

Cinsiyet	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kadın	95	42,2	42,2	42,2
Erkek	130	57,8	57,8	100,0
Toplam	225	100,0	100,0	

Tablo 10: Yaşa İlişkin Frekans Dağılımları

Yaş	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
<i>Eksik Veri</i>	1	,4	,4	,4
20'nin altında	3	1,3	1,3	1,8
20-29 arası	36	16,0	16,0	17,8
30-39 arası	93	41,3	41,3	59,1
40-59 arası	70	31,1	31,1	90,2
50-59 arası	20	8,9	8,9	99,1
60 ve üstü	2	,9	,9	100,0
Toplam	225	100,0	100,0	

Ankete katılan deneklerin eğitim durumlarının frekans dağılımı ise Tablo 11’de gösterildiği gibidir. Buna göre katılımcıların %45,3’ü üniversite düzeyinde eğitim almıştır ve ikinci sırayı %37,8’lik bir ağırlıkla lise mezunu katılımcılar oluşturmaktadır. Yaklaşık %1,3’lük bir kesimin de bu soruya cevap vermediği görülmüştür.

Tablo 11: Eğitim Düzeyine İlişkin Frekans Dağılımları

Eğitim Düzeyi	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
<i>Eksik Veri</i>	3	1,3	1,3	1,3
İlkokul	9	4,0	4,0	5,3
Lise	85	37,8	37,8	43,1
Üniversite	102	45,3	45,3	88,4
Yüksek Lisans	26	11,6	11,6	100,0
Toplam	225	100,0	100,0	

Çalışma durumu dağılımını içeren Tablo 12’de görüldüğü üzere; katılımcıların %66,7’lik bir çoğunluğu işveren - işletme sahibi konumundadır. Geri kalan %33,3’lük kesim ise ücretli çalışan olarak görülmektedir.

Tablo 12: Çalışma Durumuna İlişkin Frekans Dağılımları

Çalışma Durumu	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Çalışan	75	33,3	33,3	33,3
İşveren	150	66,7	66,7	100,0
Toplam	225	100,0	100,0	

Son olarak kişisel aylık gelir dağılımına bakıldığında Tablo 13'te görüldüğü üzere, deneklerin %40,9'luk bir çoğunluğu 3001-6000\$'lık bir gelir düzeyine sahiptir. Ankete katılanların %29,3'lük bölümü 1001-3000\$ arası bir gelir düzeyine sahipken, %15,1'lük kesimi de 6001-9000\$ arası bir gelir düzeyine sahiptir. Ankete katılanların yine %1,3'lük bölümü kişisel gelir sorusuna cevap vermemiştir.

Tablo 13: Kişisel Aylık Gelirlere İlişkin Frekans Dağılımları

Kişisel Aylık Gelir	Sıklık	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
<i>Eksik Veri</i>	3	1,3	1,3	1,3
1000\$'dan az	11	4,9	4,9	6,2
1001-3000\$ arası	66	29,3	29,3	35,6
3001-6000\$ arası	92	40,9	40,9	76,4
6001-9000\$ arası	34	15,1	15,1	91,6
9001\$'dan fazla	19	8,4	8,4	100,0
Toplam	225	100,0	100,0	

3.4.2. Ölçüm modeli bulguları

Doğrulamalı faktör analizi, araştırmacının elindeki verilerin daha önceki çalışmalarda kullanılmış olan yapıya uygun olup olmadığını göstermektedir. Bu analizin amacı değişkenin faktör yapısını test etmektir (Meydan ve Şeşen, 2011). Yapının uygunluğunun test edilmesinde farklı ölçütler kullanılabilir. Bu çalışmada ölçüm modeli altı adet uyum iyiliği kriterinden yararlanılarak test edilmiştir: Ki kare Uyum Testi (χ^2) ve ki-kare / serbestlik (χ^2/df) derecesi, Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI), Normlanmamış Uyum İndeksi (NFI), İyilik Uyum İndeksi (GFI), Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA). Tablo 14'te görüldüğü üzere ölçüm modelinin ve yapısal modelin uyum iyiliği değerleri tavsiye edilen değerlere uygunluk göstermektedir.

Tablo 14: Ölçüm ve Yapısal Modelin Uyum İyiliği Sonuçları

Model	X ²	Df	X ² / df	CFI	NFI	GFI	RMSEA
Ölçüm Modeli	116,673	50	2,333	,964	,939	,926	,077
Yapısal Model	116,673	50	2,333	,964	,939	,926	,077
Tavsiye Edilen Değerler	-	-	< 3.0 or < 5.0	≥ 0,90	≥ 0,90	< 0,08	< 0,08

Bir ölçüm modelinin geçerli olması için yakınsak geçerlilik ve ayırt edici geçerlilik kriterlerini sağlaması gerekmektedir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen standardize edilmiş faktör yükleri, t değerleri ve bu değerlerin anlamlılıkları yakınsak geçerliliğin değerlendirilmesinde kullanılmaktadır (Fornell ve Larcker 1981). Tablo 15’te her bir maddeye ait olan standardize edilmiş faktör yükleri ve standardize edilmemiş t-değerleri gösterilmektedir. Tabloda yer alan standardize edilmiş faktör yükleri 0,758 ile 0,930 değerleri arasında değişmektedir. Ayrıca tüm t-değerleri $\alpha = 0,001$ düzeyinde anlamlıdır ve bu sonuç yakınsak geçerlilik kriterlerinin sağlandığına işaret etmektedir.

Tablo 15: Ölçüm Modeline İlişkin Sonuçlar

Yapı & Faktör	Faktör Yükleri	t-değerleri	Birleşik Güvenirlik	Çıkarılan Ortalama Varyans
Tatilde İş Amaçlı Akıllı Telefon Kullanımı			0,926	0,757
Tatildeyken, akıllı telefonumu iş amacıyla yoğun bir şekilde kullanırım.	0,880	15,227		
Tatilim süresince işle ilgili e-posta ve mesajlara cevap verme zorunluluğu	0,930	16,327		

hissederim.				
Tatildeyken, uyuyana kadar işle ilgili konular için çevrimiçi olurum.	0,871	15,018		
Telefonuma yeri mesaj geldiğinde sürekli kontrol ederim.	0,794	λ 1'e sabit		
İş ve Tatilin Birbirine Karışması			0,909	0,668
İşimin çok ağır olmasından dolayı rahatsızlık duyarım.	0,729	12,463		
İş yüzünden endişeli olduğum için tatildeyken aile veya arkadaşlarımla tam olarak eğlenemem.	0,865	16,561		
Zaman zaman işimi düşündüğüm için tatilime odaklanmakta zorlanırım.	0,882	λ 1'e sabit		
Tatildeyken işim yüzünden aile veya arkadaşlarımla birlikte eğlence aktivitelerine katılabileceğim enerjiyi bulamam.	0,832	15,574		
İşteki sorumluluklarım tatilde rahatlamamı zorlaştırır.	0,767	13,579		
Tatil Memnuniyeti				
Lütfen tatilinizle ilgili genel memnuniyetinizi	0,758	λ 1'e sabit	0,846	0,647

değerlendiriniz.				
Lütfen tatilinizle ilgili genel beklentilerinizi değerlendiriniz.	0,874	11,403		
Lütfen tatilinizle ilgili genel düşüncelerinizi değerlendiriniz.	0,777	11,086		

Not: Tüm faktör yükleri $p < 0.001$ düzeyinde anlamlıdır.

Ayırt edici geçerliliğin değerlendirilmesinde alternatif bir yol, çıkarılan ortalama varyans değerinin karekökünü kullanmaktır. Belirli bir yapının çıkarılan ortalama varyans değerinin karekökü, bu yapı ile diğer yapılar arasındaki korelasyon değerinden ve diğer tüm yapılar arasındaki korelasyon değerinden büyük olmalıdır (Fornell ve Larcker, 1981). Tablo 16’da görüldüğü üzere tüm korelasyon değerleri, karekök değerlerinden aşağıdadır ve ayırt edici geçerlilik sağlanmıştır.

Tablo 16: Gizli değişkenler arasındaki korelasyon değerleri ve ayırt edici geçerlilik

	1	2	3
Tatilde İş Amaçlı Akıllı Telefon Kullanımı	0,870^a		
İş ve Tatilin Birbirine Karışması	0,376	0,817	
Tatil Memnuniyeti	0,04	0,144	0,804

3.4.3. Yapısal model bulguları ve hipotez sonuçları

Bu çalışmada öne sürülen hipotezlerden bir tanesi kabul edilirken ikinci hipotez ise reddedilmiştir. Tablo 17’de araştırma hipotezlerine ait parametre değerleri yer almaktadır. Analizi sonuçlarına göre tatil esnasında iş amaçlı akıllı telefon kullanımı, iş ve tatilin birbirine karışmasına ($\beta = 0,433$, $t = 5,585$, $p < 0,001$)

anlamlı ve pozitif bir etkide bulunmaktadır. Dolayısıyla H1 kabul edilmiştir. İkinci hipotez ise iş ve tatilin birbirine karışmasının tatil memnuniyeti üzerinde negatif bir etkisinin olmaması nedeniyle reddedilmiştir ($\beta= 0,114$, $t= 2,112$, $p< 0,05$).

Tablo 17: Araştırma hipotez sonuçları

Araştırma hipotezleri	Yol katsayıları	t-değerleri	Sonuç
H1	0,433	5,585	Kabul edildi.
H2	0,114	2,112	Reddedildi.

Yapılan analiz sonuçlarının araştırma modeli üzerinde belirtilmiş hali ise Şekil 2'de gösterildiği gibidir.

Şekil 2: Araştırmanın modeli ve hipotez sonuçları

SONUÇ

Teknolojinin her geçen gün daha hızlı gelişmesiyle birlikte akıllı telefonlar insan hayatının önemli bir parçası haline gelmiştir ve bu sayede insanların hem iş hem de sosyal hayatlarını olumlu ve olumsuz şekilde etkilemiştir. Örneğin; insan hayatını kolaylaştırma, zamandan tasarruf etmeye yardımcı olma, her an her yerde ulaşılabilir olma ve istenilen bilgilere hızlı bir şekilde ulaşma gibi avantajlara sahiptirler. Öte yandan insanları yüz yüze iletişim açısından birbirinden uzaklaştırma, insanların kolay bilgi sahibi olma alışkanlıklarından doğan tembellikler ve iş amaçlı kullanımların artmasıyla iş hayatıyla özel hayatın birbirine karışması gibi olumsuz etkileri olduğu da açıktır.

Bu çalışmada örgütsel davranış çalışmalarında yer alan akıllı telefon kullanımının iş ve ev hayatının birbirine karışmasından yola çıkarak bireylerin tatilleri esnasında iş amaçlı akıllı telefon kullanımlarının iş ve tatilin iç içe geçmesine ve bu bütünleşmenin bireylerin tatil deneyimlerine olan etkisi iki hipotez altında test edilmiştir.

Yapılan ölçümlerde ankete katılan turistlerin tatilleri esnasında iş amaçlı akıllı telefon kullanımı ile ilgili sorulara verdikleri cevapların ortalaması 3,7 ve işle tatilin birbirine karışmasına ilişkin sorulara verdikleri cevapların ortalaması 3,6 çıkmıştır. Bu da deneklerin büyük çoğunluğunun kararsız olduğunu ancak olumluya yani tatil esnasındaki yoğun telefon kullanımının iş ve tatilin birbirine karışmasına sebep olduğunu düşünmeye doğru bir yaklaşım sergilediklerini göstermektedir.

Yapılan analizler sonucunda tatil esnasında iş amaçlı akıllı telefon kullanımının iş ve tatili birbirine karışmasına yol açacağına yönelik hipotez (H1) kabul edilmiştir. Daha önce yapılan çalışmalarda da mesai saatleri dışındaki yoğun akıllı telefon kullanımının bireyleri evde olsalar bile iş hayatından tamamen uzaklaştırmadığı ve her iki rolü birbirine karıştırdığı sonuçlarına ulaşıldığı düşünülecek olursa; söz konusu araştırmanın da bu şekilde sonuçlanması beklenen bir durumdur.

Tatilde iş amaçlı akıllı telefon kullanımı ve iş ve tatilin birbirine karışması değişkenlerine olumluya yakın cevap veren bireylerin, iş ve tatilin birbirine karışmasından dolayı tatil memnuniyetlerini ölçmeye yönelik sorulara verdikleri cevapların ortalaması 5,2 gibi yüksek bir değer çıkmaktadır. Bu sonuç bireylerin tatil memnuniyeti algısının telefon kullanımlarıyla şekillenmediği ihtimalini akıllara getirmektedir. Nitekim analiz sonuçlarına göre de iş ve tatilin birbirine karışması değişkeni ile tatil memnuniyeti değişkeni arasında düşük de olsa anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuş ve araştırmanın iş ve tatilin birbirine karışmasının tatilden duyulan memnuniyeti negatif yönde etkileyeceği şeklindeki hipotezi (H2) reddedilmiştir. Burada düşünülmesi gereken asıl konu bireylerin yoğun telefon kullanımının tatil ve iş süreçlerini birbirine karıştırmasına rağmen neden bunu bir memnuniyetsizlik ölçütü olarak görmedikleri olmalıdır. Bunun sebebini şu şekilde ele almak mümkündür.

Bireyler, akıllı telefonların varlığını tamamen kanıksamış ve hayatlarının ayrılmaz bir parçası olan telefon kullanımının genel memnuniyet algısına bir etkisi olmadığını kabullenmiş olabilirler. Tabii burada bireylerin milliyetleri de karar vermede etkin bir rol oynayabilecektir. Örneğin iş gücünün ve çalışma koşullarının oldukça sıkı olduğu uzak doğu ülkelerinde bireyler bir haftalık izinlerini tatil yaparak geçirseler de iş amaçlı telefon kullanımından uzak duramamakta ama bu durumu tatilden keyif almalarına engel olacak bir unsur olarak görememektedirler. Bu nedenle ileriki çalışmalarda kişilerin milliyetleri de kullanılarak değişkenler arasındaki ilişki yeniden test edilebilir.

EK 1: Araştırmada kullanılan anket 6rneği

Dear Participant,

This survey has been prepared to measure your satisfaction level related to your smartphone use intensity during your vacation. The answers you have shared will be used for scientific purposes in a master thesis and will be kept confidentially. Thanks in advance for your time and sensibility.

Regards

Ebru ULUCAN

Demographic Questions:

1. Occupation:
Student ( )   Not Working ( )
Employee ( )   Retired ( )
Employer ( )
2. Purpose of your visit to Istanbul?
Vacation ( )
Business Travel ( )
3. Gender:
Female( )   Male ( )
4. Marital Status:
Single/Unmarried ( )   Married ( )
5. Age:
Under 20 ( )   40 – 49 ( )
20 – 29 ( )   50 – 59 ( )
30 – 39 ( )   60 and older ( )
6. Education:
No formal education ( )   Collage/University ( )
Primary ( )   Post- Graduate ( )
High School ( )
7. Personal monthly income:
Less than \$1000 ( )
\$ 1001 - 3000 ( )
\$ 3001 - 6000 ( )
\$ 6001 – 9000 ( )
More than \$9001 ( )

Section 1: This section has been prepared to measure your work-related daily smartphone use intensity at vacation. Please choose the best option which expresses you best for the statements listed below.	Totally Disagree	Disagree	Uncertain	Agree	Totally Agree
At vacation, I use my smartphone intensively for work related purposes.					
I feel obligated to reply to work related messages, e-mails, etc during my vacation.					
At vacation, I am online for work related purposes until I am going to sleep.					
When my smartphone blinks to indicate new messages, I cannot resist checking them at vacation.					
Section 2: This section has been prepared to measure your travel-related daily smartphone use intensity at vacation. Please choose the best option which expresses you best for the statements listed below.	Totally Disagree	Disagree	Uncertain	Agree	Totally Agree
At vacation, I use my smartphone for information search (Search restaurant, hotel, flight, etc.)					
At vacation, I use my smartphone to facilitate my trip (navigation, check wheather, make reservation, etc.)					
At vacation, I use my smartphone for entertainment (take and share photos, surf on internet, etc.)					
Section 3: This section has been prepared to measure your work-travel interference. Please choose the best option which expresses you best for the statements listed below.	Totally Disagree	Disagree	Uncertain	Agree	Totally Agree
I am irritable at vacation because my work is demanding.					
I don't fully enjoy the vacation with my spouse/family/friends because I worry about work.					
I find it difficult to concentrate on my vacation because I am sometimes thinking about my work.					
At vacation, I don't have the energy to engage in leisure activities with my spouse/family/friends because of my job					
My work obligations make it difficult for me to feel relaxed at vacation					
At vacation, my work takes up time that I would have liked to spend up with my spouse/family/friends					

Section 4: This section is prepared to measure your overall trip satisfaction. Please choose the best option which expresses you best for the statement below.

Please evaluate your satisfaction about your vacation.	Very Dissatisfied	2	3	4	5	6	Very Satisfied
Please evaluate your satisfaction about your vacation.	Worse than Expected	2	3	4	5	6	Better than Expected
Please evaluate your satisfaction about your vacation.	Far Below Ideal	2	3	4	5	6	Very Close to Ideal

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, Y. S., Taşmektepgil, M. Y. ve Bayrak, M. (2005). Dünyada ve türkiyede serbest zaman kavramının tarihsel gelişimi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(11), 1-10.
- Akova, O. ve Çakmak, T.F. (2015). Boş zaman paradigmasının Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi yaklaşımıyla ilişkisi ve tarihsel süreç içindeki gelişimi. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 2(3), 28-36.
- Aksoy, H. H. (2003). Eğitim kurumlarında teknoloji kullanımı ve etkilerine ilişkin bir çözümleme. *Eğitim Bilim Toplum*, 1(4), 4-23.
- Aytaç, Ö. (2002). Boş zaman üzerine kuramsal yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 231-260.
- Aytaç, Ö. (2005). Kapitalizm ve boş zaman. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 1-22.
- Baron, A. (2005). Build technology into strategy. *Strategic Communication Management*, 9, 13.
- Baker, D. A. & Crompton, J. L. (2000). Quality, satisfaction and behavioral intentions. *Annals of Tourism Research*, 27(3), 785-804.
- Boswell, W. R. & Olson-Buchanan, J. B. (2007). The use of communication technologies after hours: the role of work attitudes and work-life conflict. *Journal of Management*, 33, 592-610.
- Chen, C.-C., Petrick, J. F., & Shahvali, M. (2014). Tourism experiences as a stress reliever: examining the effects of tourism recovery experiences on life satisfaction. *Journal of Travel Research*, 1-11.
- Chen, C.-C., Huang, W.-J., & Petrick, J. F. (2015). Holiday recovery experiences, tourism satisfaction and life satisfaction – is there a relationship? *Tourism Management*, 53, 140-147.
- Coplugil, A. (Haziran, 2013). Teknolojinin Kökleri. E-bülten, 30(8), 30 Haziran 2015, e-bulten.library.atilim.edu.tr/sayilar/2013-06/yans2.html
- Correia, A., Kozak, M. & Ferradeira, J. (2013). From tourist motivations to tourist satisfaction, *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 7(4), 411-424.
- Çelik, A. (1998). Bilgi toplumu üzerine bazı notlar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 15(1), 53-59.

- Çetinkaya, O. (29 Ocak 2013). Cep Telefonlarının 40 Yıllık Tarihi. 24 Ağustos 2015, <http://www.elektrikport.com/haber-roportaj/cep-telefonlarinin-40-yillik-tarihi/7893#ad-image-0>
- Davis, G. (2002). Anytime/anyplace computing and the future of knowledge work. *Communications of the ACM*, 45, 67-73.
- Derks, D., ten Brummelhuis, L. L., Zecic, D. & Bakker, A. (2012). Switching on and off...: does smartphone use obstruct the possibility to engage in recovery activities? *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 1-11.
- Derks, D. & Bakker, A. (2014). Smartphone use, work-home interference, and burnout: a diary study on the role of recovery. *Applied Psychology: An International Review*, 63(3), 411-440
- Derks, D., van Duin, D., Tims, M. & Bakker, A. (2014). Smartphone use and work-home interference: the moderating role of social norms and employee work engagement. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 1-23
- Duxbury, L., Higgins, C., & Lee, C. (1994). Work-family conflict: a comparison by gender, family type, and perceived control. *Journal of Family Issues*, 15, 449-466.
- Eby, L. T., Casper, W. J., Lockwood, A., Bordeaux, C. & Brinley, A. (2005). Work and family research in IO/OB: Content analysis and review of the literature (1980-2002). *Journal of Vocational Behavior*, 66, 124-197.
- Eralp, Z. (1983). Genel Turizm. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yükseköğretim Yayınları.
- Eriksson, N. & Strandvik, P. (2009). Possible determinants affecting the use of mobile tourism services. *Communications in Computer and Information Science*, 48, 61-73.
- Eryılmaz, A. & Ercan, L. (2010). Öznel iyi oluş ile algılanan kontrol arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 9(3), 952-959.
- Fenner, G. H. & Renn, R. W. (2004). Technology-assisted supplemental work: Construct definition and a research framework. *Human Resource Management*, 43, 179-200.
- Finn, J. D. (1960). Teaching machines: auto-instructional devices for the teacher. *NEA Journal*, 49(8), 41-44..
- Finn, J. D. (1961). New techniques for teaching in the sixties, *Teacher Education: Direction for the Sixties*, American Association of Colleges for Teacher Education, National Education Association, 31-42.

- Finn, J. D. (1962). A Walk on the Altered Side. *The Phi Delta Kappan*, 44(1), 29-34.
- Fornell, C., & Larcker, D. (1981). Structural equation models with unobservable variables and measurement error: algebra and statistics. *Journal of Marketing Research*, 18(3), 382-388.
- Geurts, S.A., Taris, T. W., Kompier, M. A. J., Dijkers, J. S. E., Van Hooff, M. L. M., & Kinnunen, U. M. (2005). Work-home interaction from a work psychological perspective: development and validation of a new questionnaire, the SWING. *Work & Stress*, 19, 319-339
- Gilbert, D., & Abdullah, J. (2004). Holidaytaking and the sense of well-being. *Annals of Tourism Research*, 31(1), 103-121.
- Green, N. (2002). On the move: Technology, mobility, and the mediation of social time and space. *The Information Society*, 18, 281-292.
- Greenhaus, J. H. & Beutell, N. J. (1985). Sources of conflict between work and family roles. *Academy of Management Review*, 10, 77-88
- Gretzel, U., Fesenmaier, D. R. & O'leary, J. T. (2006). The transformation of consumer behavior. *Tourism Business Frontier*, 9-18.
- Gürsoy, H. (21 Ocak 2012). Cep Telefonunun İcadı ve Zaman İçinde Yolculuğu, 24 Ağustos 2015, <http://www.bilgiustam.com/cep-telefonunun-icadi-ve-zaman-icinde-yolculugu/>
- Haddon, L., & Silverstone, R. (2000). Information and communication technologies and everyday life: individual and social dimensions. In K. Ducatel, J. Webster, & W. Hermann (Eds.), *The information society in Europe: Work and life in an age of globalization* (233-257). Lanham, UK: Rowman & Littlefield.
- Hannam, K., Butler, G., & Paris, C. M. (2013). Developments and key issues in tourism mobilities. *Annals of Tourism Research*, 44(1), 171-185.
- Hannam, K., Sheller, M., & Urry, J. (2006). Editorial: mobilities, immobilities and moorings. *Mobilities*, 1(1), 1-22.
- Hanrahan, J. Dr. & Krahenbuhl, P.D. (2012). An assesment of tourist demand and use for travel guides: a focus on the use of new technology such as smartphones and downloadable apps. *Falite Ireland Apllied Search Scheme*, 1-23.
- Hassan, R. (2003). Network time and new knowledge epoch. *Time and Society*, 12, 225-241.

- Higgins, C., & Duxbury, L. (2005). Saying "no" in a culture of hours, money and non-support. *Ivey Business Journal*, July/August, 1-5.
- Hörning, K. H., Ahrens, D., & Gerhard, A. (1999). Do technologies have time? New practices of time and the transformation of communication technologies. *Time and Society*, 8, 293-308.
- Jarvenpaa, S., & Lang, K. (2005). Managing the paradoxes of mobile technology. *Information Systems Management Journal*, 22, 7-23.
- Januszewski, A. (1994). James. D. Finn's contribution to the development of a process view of educational technology. *Proceedings of Selected Research and Development Presentations*, Convention of the Association for Educational Communications and Technology, Nashville, 309-316.
- Juniu, S. (2000). Downshifting: regaining the essence of leisure. *Journal of Leisure Research*, 32(1), 69-73.
- Kennedy-Eden, H., & Gretzel, U. (2012). A taxonomy of mobile applications in tourism. *E-review of Tourism Research*, 10(2), 47-50.
- Kennedy-Eden, H. (2014). Do smartphones bring us closer? A family life and vacation perspective. *Information and Communication Technologies in Tourism: eProceedings of the ENTER2014 PhD Workshop*, Dublin, İrlanda, 27-32.
- Kim, D. Y., Park, J. & Morrison, A. M. (2008). A model of traveller acceptance of mobile technology. *International Journal of Tourism Research*, 10(5), 393-407.
- Kocacık, F. (2003). Bilgi toplumu ve türkiye. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 1-10.
- Kozak, M. A., Evren, S., Çakır, O. (2013). Tarihsel süreç içinde turizm paradigması. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24(1), 7-22.
- Kozak, N., Kozak, M., ve Kozak, M. (2012). *Genel Turizm*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kozak, M., Bigne, E. & Andreu, L. (2003). Limitations of cross-cultural customer satisfaction research and recommending alternative methods. *Current Issues and Development in Hospitality and Tourism Satisfaction*, 4(3), 37-59.
- Lanaj, K., Johnson, R. E., Barnes, C. M. (2014). Beginning the workday yet already depleted? Consequences of late-night smartphone use and sleep. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 124, 11-23.
- Lewis, S., & Cooper, C. L. (1999). The work-family research agenda in changing contexts. *Journal of Occupational Health Psychology*, 4, 382-393.

- Locke, P. R. (2005). *A tool for assessing corporate intranets to increase the productivity of mobile knowledge workers: An evolution of a handheld wireless device*. Unpublished doctoral dissertation, Capella University, Minneapolis, MN, USA.
- Luppicini, R. (2005). A systems definition of educational technology in society. *Educational Technology & Society*, 8(3), 103-109.
- Lyytinen, K., & Yoo, Y. (2002). Issues and challenges in ubiquitous computing. *Communications of the ACM*, 45, 63-65.
- Meydan, C. & Şeşen, H. (2011). *Yapısal Eşitlik Modellemesi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Middleton, C. A. (2007). Illusions of balance and control in an always-on environment: a case study of BlackBerry users. *Ted Rogers School of Information Technology Management Publications and Research*, paper 4, 1-15. <http://digitalcommons.ryerson.ca/trsitm/4>
- Middleton, C. A., & Cukier, W. (2006). Is mobile email functional or dysfunctional? Two perspectives on mobile email usage. *European Journal of Information Systems*, 15, 252-260.
- Mullet, S. (1988). Leisure and consumption: incompatible concepts? *Leisure Studies*, 7(3), 241-253.
- Neğiş, E. (11 Eylül 1993). Teknoloji Tarihi. 30 Haziran 2015, www.turkcadcam.net/erkutnegis/projeler/teknoloji
- Nawijn, J. (2011). Determinants of Daily happiness on vacation. *Journal of Travel Research*, 50(5), 559-566.
- Oliver, R. L. (1980) A cognitive model of the antecedents and consequences of satisfaction decisions. *Journal of Marketing Research*, 17, 460-469.
- Oliver, R. L. (1997). *Satisfaction: A behavioral perspective on the consumer*. New York: McGraw-Hill.
- Omay, U. (2008). Boş zamanın manipülasyonu ve çalışma. *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 10(3), 122-147.
- Ören, K. ve Yüksel, H. (2012). Geçmişten Günümüze Çalışma Hayatı, *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 1(1), 35-59.
- Parasuraman, A., & Greenhaus, J. H. (2002). Toward reducing some critical gaps in work-family research. *Human Resource Management Review*, 12, 299-312.

- Parasuraman, A., Zeithaml, V.A., & Berry, L. L. (1994). Reassessment of expectations as a comparison standard in measuring service quality: implications for future research. *Journal of Marketing*, 58(1), 111-124.
- Paris, C. M. (2012). Flashpackers: an emerging sub-culture? *Annals of Tourism Research*, 39(2), 1094-1115.
- Pica, D., & Kakihara, M. (2003). The duality of mobility: designing fluid organizations through stable interaction. *11th European Conference on Information Systems (ECIS 2003)*, Naples, Italy.
- Rasinger, J., Fuchs, M., Beer, T. & Hopken, W. (2009). Building a mobile tourist guide based on tourists' onsite information needs. *Tourism Analysis*, 14(4), 483-502.
- Rennecker, J. & Godwin, L. (2005). Delays and interruptions: a self-perpetuating paradox of communication technology use. *Information and Organization*, 15, 247-266.
- Rood, S. (2005). IT help is wanted. Are you ready? *Information Week*, 17 October, 86.
- Serbest, A. H. Prof. Dr. (Eylül 2001). Mühendislik ve Teknoloji. Üniversite Toplum, 1(2), 30 Haziran 2015, www.universite-toplum.org/text.php3?id=14
- Shaffer, H. (1996). Understanding the means and objects of addiction: technology, the internet, and gambling. *Journal of Gambling Studies*, 12(4), 461-469.
- Skinner, E.A. (1996). A guide to constructs of control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 549-570.
- Skinner, E.A., & Connell, J.P. (1986). Control understanding: Suggestions for a developmental framework. In M.M. Baltes & P.B. Baltes (Eds.). *The Psychology Of Control And Aging* (35-69). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Spreng R. A., MacKenzie, S. B. & Olshavsky, R. W. (1996). A reexamination of the determinants of consumer satisfaction. *Journal of Marketing*, 60(3), 15-32.
- Solomon, D. L. (2000). Toward a post-modern agenda in instructional technology. *Educational Technology Research and Development*, 48(4), 5-20.
- Sonnentag, S. & Fritz, C. (2007). The recovery experience questionnaire: development and validation of a measure for assessing recuperation and unwinding from work. *Journal of Occupational Health Psychology*, 12, 204-221.

- Şentürk, Ü. (2012). Tüketim toplumu bağlamında boş zamanların kurumsallaştırdığı bir mekan: alışveriş merkezleri (AVM), *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 63-77.
- Teknoloji Tarihi Ders Notları. (2014). 30 Haziran 2015, www2.bayar.edu.tr/turgutlumyo/docs/dersnotlari/TeknolojiTarihi2.doc
- Tezcan, M. (1977). *Boş Zamanlar Sosyolojisi*, Ankara: Doğan Matbaası.
- Turan, A. H. (2008). İnternet alışverişi tüketici davranışını belirleyen etmenler: geliştirilmiş teknoloji kabul modeli (E-TAM) ile bir model önerisi. *Akademik Bilişim 2008*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 723-731
- Tussyadiah, I. P. & Zach, F. (2012). The role of geo-based technology in place experiences. *Annals of Tourism Research*, 39(2), 780-800.
- Tuz, A. N. (2010). *Küreselleşme sürecinde refah devletinin dönüşümü ve sivil toplum kuruluşlarının rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- van Duersen, A. J. A. M., Bolle, C. L., Hegner, S. M., Kommers, P. A. M. (2015). Modeling habitual and addictive smartphone behavior: the role of smartphone usage types, emotional intelligence, social stress, self-regulation, age and gender. *Computers in Human Behavior*, 45, 411-420
- van Hooff, M. L. M., Geurts, S. A. E., Kompier, M. A. J., & Taris, T. W. (2006). Work-home interference: how does it manifest itself from day to day? *Work and Stress*, 20(2), 145-162.
- Wang, D., Park, S., Fesenmaier, D.R. (2012). The role of smartphones in mediating the touristic experience. *Journal of Travel Research*, 51(4), 371-387.
- Wang, D., Xiang, Z. & Fesenmaier, D. R. (2014). Smartphone use in everyday life and travel. *Journal of Travel Research*, 1-12
- Want, R. (2009). When cell phones become computers. *IEEE Computer Society Publications*, 2-5.
- Yüksel, T. (2 Aralık 2012). Teknoloji nedir? Faydaları ve zararları nelerdir?, 04 Aralık 2015, www.makaleler.com/teknoloji-nedir--faydaları-ve-zararları-nelerdir